

**Érzelmi helyzetekre való közös emlékezés
narratív stílusának sajátosságai
óvodáskorban**

JELIGE: CSILLAG

TARTALOMJEGYZÉK

Absztrakt.....	4
1. Elméleti háttér.....	5
1.1. A narratív diskurzus fejlődésben betöltött szerepe.....	5
1.2. Emlékező beszélgetések.....	6
1.3. Az emlékező beszélgetések szerepe a gyermek fejlődésében	7
1.4. Az anyai narratív stílus és az önéletrajzi memória	9
1.5. Az anyai narratív stílus, az intencionális állapot-tulajdonítás és az érzelmek kifejezése az emlékező beszélgetésekben	10
1.5.1. Az érzelmek kifejezésének fejlődése	11
1.5.2. A szégyen érzelm sajátosságai.....	12
1.5.3. A szülői párbeszéd hatása az érzelmkifejezésre	14
1.5.4. Az érzelmi lexikon fejlődése	15
1.5.5. A párbeszéd szerepe a gyerekek társas megismerő funkcióinak fejlődésében – mentális állapot tulajdonítás	17
1.5.6. Az emlékező beszélgetések érzelmi tartalmának szerepe – pozitív és negatív életesemények	18
1.5.7. Érzelmi típusokról való beszélgetés sajátosságai.....	19
2. Hipotézisek.....	20
3. Módszertan	21
3.1. Vizsgálati személyek.....	21
3.2. Vizsgálati eszközök.....	21
3.2.1. Tesztek és kérdőívek	21
3.2.2. Párbeszéd elemzése	22
3.3. A vizsgálat menete.....	25
4. Eredmények.....	26
4.1. A kódolás megbízhatóságának vizsgálatai	26
4.1.1 A szegmentálás reliabilitás vizsgálata.....	26
4.1.2. Az elaborativitás kódolás reliabilitás vizsgálata	26
4.2. A párbeszéd leíró statisztikái.....	27

4.2.1. Az elaborativitás leíró statisztikái	27
4.2.2. Az intencionális állapot-tulajdonítás leíró statisztikái.....	27
4.2.3. Az érzelmek leíró statisztikái	27
4.3. Adatok normalitásvizsgálata	28
4.4. Az anyai narratív stílus összefüggései az intencionális állapot-tulajdonítással és érzelmi kifejezésekkel – Statisztikai eljárások.....	29
4.4.1. Anyai elaborativitás a pozitív, illetve negatív történetekben	29
4.4.2. Intencionális állapot-tulajdonítás és anyai elaborativitás a pozitív és negatív történetekben	30
4.4.3. Intencionális állapot-tulajdonítás különbségek a negatív történetekben.....	32
4.4.4. Érzelmi kifejezések és anyai narratív stílus összefüggései	32
4.5 Intencionális állapot-tulajdonítás és érzelem kifejezések összefüggései.....	33
4.6. Intencionális állapot-tulajdonító szavak és érzelmi kifejezések együtt járása történettípusonként	34
4.7. A szégyenről szóló párbeszédtek összehasonlítása a többi negatív érzellemmel....	35
4.7.1. Érzelem típusonkénti összehasonlítások.....	36
4.7.2. Érzelem típusok és a nemek interakciója.....	37
5. Megvitatás	38
5.1. Az anyai elaborativitás a pozitív illetve negatív történetekben.....	38
5.2. Intencionális állapot-tulajdonítás és anyai narratív stílus.....	38
5.3. Érzelmi kifejezések és anyai narratív stílus összefüggései.....	41
5.3.1. Érzelmi kifejezések gyakorisága a történet típusokban	42
5.4. Intencionális állapot-tulajdonítás és érzelmkifejezések kapcsolata	46
5.5. Érzelem típusonkénti összehasonlítások.....	47
5.6. Érzelem típusok és a nemek interakciója.....	48
5.7. Kitekintés	48
6. Irodalomjegyzék.....	49
7.Mellékletek.....	51

Absztrakt: Vizsgálatunk célja, hogy egy átfogóbb, világosabb képet adjon arról, miként bontakozik ki a gyermek önéletrajzi emlékezete és társas-érzelmi fejlődése az anya-gyermek emlékező beszélgetések során, és erre milyen hatással vannak az anyák, és gyermekek egyéni különbségei. Különös tekintettel arra, hogy az anya narratív stílusa milyen kapcsolatban áll az anya-gyermek diád mentalizációs és érzelemkifejezési képességével. Úgy gondoljuk, hogy az anya-gyermek diád narratívumainak elemzése hozzásegíthet ezen kapcsolatok feltárásához és jobb megismeréséhez. Mivel jelen kutatásunk elsőként vizsgálja hazai mintán az anya-gyermek párbeszédet, hiánypótlónak számít a hazai fejlődés-lélektani kutatások területén. Vizsgálatunk során 45 anya-gyermek diád pozitív, illetve negatív életeseményeinek narratívumait elemeztük. Arra kerestük a választ, hogy az anyai narratív stílus befolyásolja-e az intencionális állapot-tulajdonító és érzelemkifejező szavak előfordulását a párbeszédekben. Eredményeinkből látszik, hogy a negatív történetekben elsősorban a repetitív, zártabb kérdések együttjárása jelentős az intencionális állapot-tulajdonítással, míg a pozitív történetekben már a nyitott, elaboratívabb kérdésekben is előfordulnak. Az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések nagyobb számmal fordultak elő a negatív történetekben. Az érzelemkifejezések tekintetében pedig kiderült, hogy a negatív történetekben gyakrabban fordulnak elő érzelemkifejezések, viszont az elaboratív stílus és az érzelemkifejezések között nem találtunk kapcsolatot. Az anyák narratív stílusa elaboratívabbnak bizonyult a pozitív történetek során.

Kulcsszavak: anyai narratív stílus, mentalizáció, érzelmi kifejezések, érzelmek, szülő-gyermek narratívumok

1.Elméleti háttér

1.1. A narratív diskurzus fejlődésben betöltött szerepe

A narratív diskurzus struktúrájának vizsgálata közben tetten érhetjük azt a folyamatot, mely során a gyerekek magabiztosan el tudják különíteni az érzéseiket és a világról alkotott tapasztalataikat.

„A narratívum az intenciók világába kalauzol el bennünket...” (Király I., 2002. 64.o.) Azaz, a narratívum lehetőséget biztosít arra, hogy a szociális világ és a belső világunk között kapcsolatot teremtsünk.

A narratív történetalkotásnak a fejlődésben betöltött szerepéről számos elgondolás született, amelyek a nyelv fejlődésével kapcsolatosak. Az elméletalkotók egy része a magányos történetalkotás szerepéről fogalmazott meg elképzeléseket. Vigotszkij (1978; In: Bruner és Lucariello, 2001) szerint a gondolkodás és a beszéd kezdetben független, és később a fejlődésünk során kapcsolódnak össze, míg a nyelv elválaszthatatlan eleme lesz a gondolkodásnak. Tehát az egyik fajta magyarázat arra irányult, hogy a nyelv elsődleges szerepe az, hogy rendet teremtsen a gondolatok között. A monologizálás okát kereső másik tábor távolabb esik a pszichológia berkeitől és más tudományágakban keresendő, mint az antropológia és az irodalomtörténet. (Bruner és Lucariello, 2001).

Azonban a dolgozatunk témájához fontosabb azt a kérdést tisztázni, hogyan fejlődik a narratív diskurzus, mi a szerepe a gondolkodásban és hogyan alkalmazható a fejlődéslélektan területén. A korai időszakban a gondolatok, cselekvések és érzelmek elkülönítésében a narratív diskurzus segít differenciálni. A gyermekek gondolkodására a korai években a gondolati mindenhatóság jellemző, mely szerint a gyermek abban a hitben él, hogy amit gondol vagy érez, az megegyezik azzal, mintha meg is cselekedte volna. Ez az elmélet többek között Freud nevéhez fűződik (Bruner és Lucariello, 2001). Piaget ezt a decentrálas nehézségével magyarázta. Ezen elmélet szerint a gyerekek nem képesek még arra, hogy elkülönítsék a belső és külső perspektívájukat. (Cole és Cole, 2006). De hogyan tanuljuk meg fejlődésünk során elkülöníteni a beszédet az adott pillanatban zajló cselekménytől és érzelemtől? Ebben segíthet a narratív diskurzus. Ugyanis az elbeszélések magukban foglalják az elbeszélő hozzáállását vagy perspektíváját, és az igeidők és az igei aspektus segítségével is elkülönítik az „itt-és-most”-ot az elbeszélt időtől és tértől, a jelenlegi állapotainkat az akkori állapotainktól. A beszélő ezekkel a nyelvi eszközökkel színesíti is mondanivalóját (Bruner és Lucariello, 2001.).

Az elbeszélés kidolgozása tehát lehetővé teszi a gondolat, cselekvés és érzelem elkülönítését. A narratívum magában foglalja a cselekvés elaborációját, vagyis, az elbeszélés elhelyezi a cselekvést a szereplő gondolatainak és érzéseinek tükrében, ezzel segít eligazodni abban, hogy az elbeszélő cselekedetei milyen viszonyban vannak érzelmeivel és gondolataival. A narratívumok meghatározzák azt is, hogy milyen oksági viszony jelenik meg a cselekvések és azok következményei között (Bruner és Lucariello, 2001.).

A narratív gondolkodás, az elbeszélések létrehozása tehát fontos szerepet tölt be a gyerekek nyelvi fejlődésében, és így lényeges alkalmazni a fejlődés-lélektan területén is. Azonban fontos kérdés, hogy a szülők hozzájárulhatnak-e gyermekük e téren való fejlesztéséhez. Dolgozatunkban erre a kérdésre is ki fogunk térni a későbbiekben.

1.2. Emlékező beszélgetések

Az emberek idejük jelentős részét töltik azzal, hogy megosztják egymással azokat az eseményeket, élményeket, amelyek velük történtek. A visszaemlékezés felnőttként is történhet akár együtt, az eseményt átélő további személyekkel közösen, de ennek különösen nagy a jelentősége akkor, amikor a gyermek verbálisan és történetalkotási képességében még fejlődésben van. Az emlékezés esetében a nyelv használata segít abban, hogy emlékeinket elbeszéléssé formáljuk. Halbwachs szemléletesen ragadta meg azt a fontos folyamatot, hogy a „kimondott szavak mögött az emberek értik, amit mondanak, a megértett szót kísérik az emlékek” (Király I., 2002. 64.o.). Tehát a nyelvünk segítségével vagyunk képesek rekonstruálni a múltat.

Vizsgálatunk középpontjában az édesanya és gyermek közös felidézése áll. Előbb azonban fontos kitérni arra, hogy mit is jelent az emlékező beszélgetés, és hogyan alakul ki ez a képességünk.

A gyermekek már igen korán részt vesznek emlékező beszélgetésben. Ahogy megtanulnak beszélni, a szülők folyamatosan kezdeményezik az emlékező beszélgetéseket, ezzel segítve gyermekeik fejlődését abban, hogy megértsék mit jelent az, hogy valami a múltban történt. Az ilyen fajta párbeszéd eleinte igen egyoldalúak, inkább a szülők az aktív résztvevői, ők irányítják a gyermek emlékezését. Ahogy haladnak a fejlődésben, fejlődnek a narratív képességeik, és 3-4 éves korukra már aktívabban vesznek részt az emlékező dialógusban. Ezt megfigyelve Fivush, Haden és Reese (2006) két modellt írt le az emlékező párbeszéd fejlődésével kapcsolatban. Az egyik az „építkező” modell, mely azt takarja, hogy a gyermekek kezdetben még nem tudnak önállóan elmesélni egy történetet, a szülők

segítségükre vannak ebben. Azonban ez mégis nagyon fontos, mert ugyan passzívak a gyermekek ebben a dialógban, de így tanulják meg azokat a kereteket és konvenciókat, amelyek segítségével később már önállóan is képesek lesznek egy történetet felidézni és megosztani. Az építkezéshez –állványozáshoz- azért hasonlíthatjuk, mert a gyermekek a fejlődésük előrehaladtával egyre ügyesebbek, és ehhez igazodva a szülők egyre kevesebb segítséget nyújtanak, míg végül visszahúzódnak a párbeszédből. Ezek szerint minél többet tud a gyerek, annál kevesebb segítséget nyújt a felnőtt, ezzel teret engedve a gyermeknek. A tanulás végpontja, mikor már egyedül is képes beszámolni egy önéletrajzi eseményről. (Wood, Bruner és Ross, 1976)

A másik modell a „kollaboratív spirál” modell. Ez a modell annyiban különbözik az előzőtől, hogy a gyermek fejlettségétől függetlenül anya és gyermeke mindig arra törekszenek, hogy közösen idézzék fel az együtt megtapasztalt élményt. Az anya aktívan segíti és bővíti az elbeszélést, mellyel célja nemcsak a gyermek tanítása, de részletes és gazdag emlékek kialakítása is a közös élményekből. Minden résztvevő hozzájárul a történet felidezéséhez. Noha ez a modell is azt írja le, hogy kezdetben a szülő vezeti a beszélgetést és a gyermek passzívabb a helyzetben, azonban idővel a gyermek is bekapcsolódik és gazdagítja a felidézést. Jelentős különbség még, hogy ahogyan a gyermek egyre jobban elsajátítja a képességet, úgy a szülő nem húzódik vissza a társalgásból, hanem továbbra is segíti az emlékezést és színesíti a dialógot. (Király I., 2002.).

1.3. Az emlékező beszélgetések szerepe a gyermek fejlődésében

Arra már többször utaltunk, hogy a nyelv fejlődésének fontos és alapvető szerepe van az emlékeink reprezentációjának kialakulásában és közvetítésében. A nyelvünk szervező, rendszerező és kommunikatív funkcióját párbeszédeken keresztül sajátítjuk el. A gyerekek a szüleiktől tanulják meg azt, hogy hogyan emlékezzenek vissza egy eseményre és azt, hogy miként formálják ezt meg egy emlékező beszélgetésben. Az önéletrajzi emlékezet kialakulásában tehát rendkívül fontos a nyelvi szocializáció szerepe, amely során a gyermek megtanulja a narratívumok kulturálisan közvetített konvencióit. A narratívum szabályrendszere ad keretet a későbbi elbeszélések megformálásának.

A következő fejezetben arra keressük a választ, hogyan magyarázható az, hogy az anya és gyermeke közt folyó párbeszéd tartalma és minősége hozzájárul a társas- és tárgyi megismerési folyamatok fejlődéséhez valamint kitérünk az anya-gyermek narratívumok kiemelkedő szerepére a gyermek szelf-fejlődésében.

Thompson (2006) egy áttekintő tanulmányában foglalta össze, hogy a társalgás miként hat a gyermek érzelmi fejlődésére. A szülő-gyermek kapcsolat befolyásolja azt, hogy a gyermek miként járul hozzá a társalgáshoz. A gyerekek nagyon kíváncsi természetűek, és ez természetesen magába foglalja alapvető érdeklődésüket azzal kapcsolatban is, hogy mit gondolhat, vagy mit érezhet a másik ember. Ennek felismerése fokozatosan fejlődik az első év végétől, és a kognitív fejlődés-lélektan jelenlegi állása szerint 4 éves koruk körül már egyértelműen el tudják különíteni saját vélekedéseiket másokétól. (Cole és Cole, 2006) Az óvodás korú gyerekek már elkezdik megérteni a gondolatok kifejezésének módját, sőt azt is, hogy az élmények hogyan váltanak ki érzéseket. Ezeket a képességeket a gyerekek önkéntelenül is elsajátítják. Ehhez azonban nélkülözhetetlen, hogy tapasztalatokat szerezzenek a kooperatív társadalmi interakciókban való részvételről és a mentális állapotok szóbeli elemzésének lehetőségéről (Thompson, 2006).

Thompson a következőkben részletezi a nyelv, és a narratív diskurzusok szerepét a fent említett fejlődési folyamatban. Először is, a verbális fejlődés folyamatában a szavak szemantikus referenciát adnak a nehezen megfogható társas- és tárgyi jelenségeknek, melyek másképpen nem lennének egyértelműek a gyermek preverbális mentális reprezentációiban. Azzal, hogy a felnőttek megnevezik a társas és tárgyi jelenségeket, a gyermekek azt egy objektív, explicit visszajelzésként értelmezik és magyarázatként fogják fel. Másodszor, általában a párbeszéd során az események jelentős aspektusait hangsúlyozzuk. Azzal, hogy az anya az emlékező beszélgetések során a cselekmények lényeges részleteire hívja fel a gyermek figyelmét, segít a narratív koherencia megteremtésében és a múltra vonatkozó reprezentációk strukturálásában. (Thompson, 2006). Harmadszor, a nyelvi szintaxis önmagában segíthet a gyermeknek a mentális állapotok megértésében. Főleg, mikor a felnőttek a cselekvések mögötti mentális állapotokat osztják meg (pl. azt gondoltam, hittem). Negyedszer, a párbeszéd élménye bevezetést nyújt a gyermeknek a megosztott, és divergens mentális állapotok világába. A párbeszéd közben realizálja, hogy mások gondolatai és érzései különböznek az övétől, és ez hozzájárul az érzelmek, célok, vágyak, hiedelmek és más belső állapotok szubjektivitásának megértéséhez. Ötödször, a nyelven keresztül a gyermek képes lesz elsajátítani a kulturális értékeket, vélekedéseket, idői-téri perspektívákat, valamint megérti, hogy bár önálló személy, ő is egy kulturális közösség része. (Nelson, 1996; In: Thompson, 2006.)

Végül, a szelf-fejlődéssel kapcsolatban elmondhatjuk, hogy a gyermek a szülőkkel folytatott emlékező beszélgetések során elkezd értékelné és értelmezni a múltat, mely nemcsak események gyűjteménye, hanem szorosan hozzákapszolódnak az eseményekhez köthető

érzelmei és gondolatok is. Ily módon a gyermek múltbeli szelfje elkezd kapcsolódni a jelenbeli szelfhez, azaz a gyermekek az emlékező párbeszéd során elkezdnek felépíteni egy időben állandó szelfet. (Fivush, 2001; Fivush & Nelson, 2006; Moore & Lemmon, 2001; Nelson, 2001; In: Fivush, Haden és Reese, 2006.) Tehát, az emlékező beszélgetések szülő és gyermeke között értelmezhető úgy, mint egy szelf-építő és szelf-szabályozó interakció. (Favez, 2011; In: Pohárnok, megjelenés alatt)

Ezek, a közös élményekről szóló narratívumok számos kontextusban fordulnak elő a hétköznapiak során, mint pl. múltbeli eseményekről való közös emlékezés, napi rutinhoz köthető teendők megbeszélése, a gyermek életében várható változásokkal, illetve érzelmileg megterhelő eseményekkel kapcsolatos párbeszéd. Ebben a korban a dialógok elsősorban a gyermekre koncentrálnak és az ő megértését segítik. (Thompson, 2006)

Vizsgálatunkban mi elsősorban a múltbeli jelentős események közös elbeszélésére koncentrálnunk.

1.4. Az anyai narratív stílus és az önéletrajzi memória

A következőkben az anyai narratív stílus kapcsolatát tárgyaljuk a gyermek önéletrajzi memóriájának fejlődésével. Majd kitérünk az anyai narratív stílus sajátosságaira, és további különbségekre a párbeszéd tartalmától függően.

A szociális interakció-modell alapján (Vigotszkij, 1978; Rogoff, 1990; In: Farrant és Reese, 2000) a kognitív fejlődés a szociális interakciókon keresztül valósul meg, oly módon, hogy a tanultakat a gyermek beépíti, majd hasonló helyzetekben használja azokat. Az önéletrajzi memória vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a gyermekek a személyes emlékeik relevanciáját a szülővel folytatott emlékező beszélgetések során tanulják meg. A szülők (elsősorban az anya) narratív stílusa meghatározó szerepet tölt be ebben a folyamatban és hatással van a gyermek önéletrajzi memóriájának fejlődésére (Farrant és Reese, 2000).

A szülő-gyermek diádok narratívumait vizsgálva a kutatók (Fivush és Fromhoff, 1988; Haden, 1998; Hudson, 1990; McCabe és Peterson, 1991; Reese, Haden és Fivush, 1993; Welch-Ross, 1997; In: Nelson és Fivush, 2000) két, az anyákra stabilan jellemző narratív stílust különítettek el: az elaboratív (vagy magas elaborativitású) anyákat, valamint a repetitív (vagy alacsony elaborativitású) anyákat.

Az **elaboratív** csoportba azok az anyák tartoztak, akik minél gazdagabb és részletesebb történetek elbeszélésére törekedtek, ezáltal újabb és újabb részleteket hoztak be a

párbeszédbe. Jellemző volt rájuk, hogy több nyitott kérdést alkalmaztak (angolul Wh-kezdetű kérdések, azaz: ki, mit, miért, hogyan, mivel, hol, mikor), valamint az anyák értékelték és követték gyermekeik megnyilvánulásait. Az elaboratív anyák az emlékező beszélgetések során arra törekedtek, hogy feltárják az események mögötti mentális állapotokat, és gyermeküket is erre ösztönözték. Azonban a magas elaborativitású anyáknál néha előfordult, hogy gyermekeik helyett mesélték el az egész történetet, így az nem az anya-gyermek diád együttműködésén alapult. (Fivush és mtsai, 2006.)

A magas elaborativitású anyák gyermekeinél ez a narratív stílus gazdagabb visszaemlékezéseket és elaboratívabb önéletrajzi memóriát eredményezett. Ezen anyák gyermekei kerekesebb és komplexebb emlékeket adnak visszaemlékezéseikkor (Reese és Sutcliffe, 2006.) A kutatások azt támasztják alá, hogy az elaboráló édesanyák gyermekei hamarabb elsajátítják az önálló emlékezést, és annak megosztását, ezen felül gazdagabb, színesebb lesz az általuk felidézett esemény elbeszélése (Király I., 2002).

A **repetitív (vagy kevésbé elaboratív)** anyák ezzel szemben inkább eldöntendő kérdéseket használtak vagy olyan nyitott kérdéseket, melyekre egy adott választ vártak. Jellemző volt rájuk a kérdések többszöri megismétlése, valamint a témákban való ugrálás. Így kevésbé követték a gyermek megnyilvánulásait, és inkább egy általuk előre elgondolt vezérfonal mentén igyekeztek felépíteni az emléket (Fivush és mtsai, 2006; In: Pohárnok, megjelenés alatt). A repetitív édesanyák nem az emlékezés részletességére koncentrálnak, hanem kiragadnak egy-egy elemet és azt ismételtetik, továbbá próbálják arra ösztönözni ezzel a gyermeküket, hogy önállóan idézzék fel az eseményeket, és válaszoljanak a kérdésre. A repetitív narratív stílusú anyák gyermekei szegényebb, kevesebb részletből álló történeteket adnak vissza, valamint verbális fejlettségük is elmarad az elaboratív anyák gyermekeitől (Reese és Sutcliffe, 2006).

1.5. Az anyai narratív stílus, az intencionális állapot-tulajdonítás és az érzelmek kifejezése az emlékező beszélgetésekben

A fejlődéslélektan egyik legnagyobb kihívása annak megértése, hogy a gyermekek hogyan válnak ilyen kitűnő 'szakemberré' az emberi elme területén.

A már korábban említett szociális interakció-modell (Vigotszkij, 1978) a fejlődés kognitív oldalára koncentrált, azonban nem ad választ az érzelmek, a megismerési folyamatok és a

cselekvések integrációjára (Bruner és Lucariello 2001), valamint arra, hogyan képesek a gyermekek ilyen meglepő könnyedséggel ráérezni saját, és mások mentális állapotaira (Thompson, 2006).

Az anya-gyermek diád narratívumainak elemzése segíthet a mentalizáció és az érzelmi kifejezések interakciókban való fejlődésének feltárásában, hiszen a kettejük közt létrejövő interakciók egy jelentős része verbális úton zajlik, és ezek a verbális interakciók lehetőséget adnak arra, hogy az anya bevezesse a gyermeket az érzések, gondolatok és cselekvések kapcsolatainak világába.

1.5.1. Az érzelmek kifejezésének fejlődése

Dolgozatunkban később az érzelmek és intenciók nyelvi kifejezését vizsgáljuk, de ahhoz, hogy az érzéseinket verbálisan ki tudjuk fejezni, ki kell alakulnia egy „belső programnak”.

Az érzelmek kinyilvánítása már a születés első perceiben megfigyelhető, felsír a csecsemő. Az újszülött első kommunikációs formája édesanyja felé, hogy szükségleteit, érzéseit különböző hangokkal jelzi. Az érzelmi fejlődés lefutásával kapcsolatban két elgondolás született. Tomkins elméletéből eredeztetve Izard és munkatársai szerint az érzelmeink veleszületett „csomagok”. Külső jelekben nyilvánulnak meg és módosulhatnak, alakulhatnak a fejlődés során. A másik feltételezés az, hogy vannak genetikailag meglévő összetevők, amelyek a környezet segítségével összekapcsolódnak egy fajta válaszként a környezeti vonásokra. Ez a fajta felfogás Fogel, Camras és Lewis nevéhez köthető. Számos elképzelés létezik még, de azokra most nem térünk ki (Oatley és Jenkins, 2001).

Az újszülötteknél már megjelenik néhány elkülöníthető érzelem. Az undor például még az arckifejezésükben is megfigyelhető. A boldogságot azonban nehéz alátámasztani, mivel a korai időszakban megjelenő mosoly, amit „gáz mosolynak” (Mérei és Binet, 2006) is neveznek, inkább a belső testi változásokra adott reakció, vagy inkább a csecsemők álmában figyelhető meg. Azonban három hónapos korra kialakul a szociális mosoly, amit azonos ingerek váltanak ki, mint a felnőttek esetében. A negatív érzelmek azonban nem különíthetők el egymástól ilyen jól. Hét hónapos korukra a babák az érzelmet jelölő hang- és arckifejezést már teljes biztonsággal össze tudják illeszteni. Egy éves korukra már figyelik szüleik arcát érzelmi választ várva. Egyéves kor után a nyelv és a beszéd fejlődése miatt egy nagyobb ugrás figyelhető meg. A két és három éves gyerekek az érzelmekre vonatkozó kifejezéseket már ismerik, és az érzelmekről való kommunikációra képesek. Biztosan állítható, hogy ettől a kortól kezdve a gyerekek már gondolkoznak azon, hogy mi válthatja ki érzelmeiket és

próbálják irányítani is őket. Sok kutató azt gondolja, hogy az érzelmek implicit utalásait nem értik meg a gyerekek négy éves kor előtt (pl.: Annyira szerette volna a babát, hogy dühös volt, amikor elvitték.). Tehát négy éves kor előtt az érzelmeket inkább viselkedéssel írják le, és úgy, hogy azt elsősorban külső környezeti változás okozza. Négy éves korban viszont megjelenik a mentálisztikus gondolkodás az érzelmekről. Már úgy is fel tudják fogni az érzelmeket, mint valaki más szándéka vagy gondolata (ez valószínűleg az elmeteória megjelenésével függ össze). A négy éves korú gyerekek már okokat adnak az érzelmi élményekre és utalnak mások célállapotaira. Sőt vizsgálatokból kiderült, hogy ebben a korban néhány gyerek arra is képes volt már, hogy érzelmeket jósoljanak be a másik ember vágyai alapján. (Oatley és Jenkins, 2001)

1.5.2. A szégyen érzelem sajátosságai

Vizsgálatunkban elsődleges és másodlagos érzelmekkel is foglalkoztunk. A korábbi kutatásokban inkább az elsődleges érzelmek tanulmányozását részesítették előnyben, de mi a másodlagos érzelmeket is beemeltük a kutatásunkba. A jelen kutatásban megjelenő érzelem típusok az alábbi táblázatban láthatóak.

Elsődleges érzelmek	Másodlagos érzelmek
szomorúság	büszkeség
düh	szégyen
ijedtség	
öröm	
kíváncsiság	

Az érzelmek fejlődése kapcsán általában az alapérzelmekkel foglalkoznak a kutatók. Az éntudatos érzelmek közül azonban a szégyen kapta a legnagyobb figyelmet. A mi vizsgálatunkban is feltűnő volt, hogy azok a történetek, amik a szégyen érzelem köré szövődtek más sajátosságokat mutattak a többi érzelem típusú visszaemlékezéssel szemben. A szégyent az egyes kutatók és elméletalkotók másként határozták meg. Darwin a szégyent az alapérzelmek között említi és elkülöníti a büntudattól. A szégyent és a szégyenlősséget sok esetben felcserélhető értelemben használta (Izard, 1977 In: Boda-Újlaky). Az analitikus gondolkodók is foglalkoztak a szégyennel. Freud reakcióképzésként említi a szexuális

értelemben vett exhibicionista impulzusokkal szemben. Piers és Singer (1953) szerint az én-ideál el nem érése váltja ki a szégyen érzését (Boda-Újlaky,2014). Erikson az énnel szembeni általános kételkedésként határozta meg a szégyent. Tomkins egy csoportba sorolta a szégyent, a büntudatot és a zavart. Véleménye szerint a három érzelem típus ugyanazon neurológiai mechanizmuson alapszik, mégis különböznek egymástól. Tomkins a szégyent úgy határozta meg, hogy a szelf tapasztalata a szelfről, melyben a szubjektum és az objektum közötti különbség eltűnik, továbbá megnövekedett tudatossággal bír (Boda-Újlaky,2014.). A szégyen érzelem felismerése nehézkes, hiszen belső, alig megfigyelhető élmény, keveredhet a büntudattal vagy akár más érzelmekkel, de fő jellegzetességei a „kicsiség”, „összezsugorodás” érzése, eltűnés-vágy, erőtlenség, kitettség-érzés, fájdalmas és nehezen lehet vele szemben védekezni (Tangney, Tracy, 2012 in.: Boda-Újlaky,2014.). A szégyent alapvetően nehéz, konfliktusos érzelmeként éljük meg, de úgy ahogy minden negatív érzelemnek, a szégyennek is megvan a maga funkciója, szerepe az életünkben. Egy angol pszichoanalitikus, Malcolm Pines így ír erről: „Mind a szégyen, mind a büntudat társas jelzések, melyek nélkülözhetetlenek a családon és az azt követő közösségeken belüli helyünk megtalálásához. A szégyen és a büntudat megtanítanak a fájdalmas, de elkerülhetetlen próbálgatásos módszerrel arra, hogyan alkalmazkodjunk a társadalmi szerepekhez, valamint hogyan befolyásoljunk másokat a hozzánk való alkalmazkodásra. Megtanuljuk, mikor, hogyan és mennyire legyünk nyíltak másokkal: hogyan kezeljük a megfelelő közelséget és távolságot: hogyan ne bántsunk mást és hogyan ne bántsanak minket: a szerénységet, a tapintatot, a társas érzékenységet és az együttérzést mind ilyen módon sajátítjuk el. És megtanulunk emberek lenni azáltal, hogy tudatában vagyunk: amit mi érzünk, azt más is érzi.” (Pines, 1995).

A fejlődéskutatók abban egyetértenek, hogy az érzelmek ugyan születéstől fogva jelen vannak, de a születés után alakulnak ki. Az első életév végére a kisgyermek a hat alapérzelmet képesek átélni és kommunikálni róluk (Cole, Cole, 2006). A kisgyermek fejlődése során 18-24 hónaposan újfajta érzelmeket kezd átélni, megjelenik a zavar, büszkeség, a büntudat és az irigység érzése. Ezeket nevezzük másodlagos érzelmeknek, melyek azért alakulhatnak ki, mert a gyerekek képesek lesznek önmaguk és mások felismerésére, nyelvi és gondolati megjelenítésre (Cole, Cole, 2006). A másodlagos érzelmek – az elsődleges érzelmekkel szemben – közvetettek, addig nem jelennek meg míg a gyermek nem képes bizonyos társas normák, szabályok és célok mentén önmagukról gondolkodni és önmagukat értékelni. Ez utóbbi értelmezés tükrében társas érzelmeknek is szokás nevezni a másodlagos érzelmeket. Az ilyen típusú érzelmek sértik vagy támogatják a gyermek én-tudatát, ezért az irodalomban az én-tudatos érzelmek megnevezése is használatos (Cole, Cole, 2006). A fentiekben a

szégyen érzelmre hosszasan kitértünk, de röviden tekintsük át az említett másodlagos érzelmek közül a büszkeséget is, mely szintén megjelent a vizsgálatunkban. A büszkeség átéléséhez szükséges, hogy a gyermek képes legyen más szemével megítélni, hogy helyes vagy helytelen, amit tett. Tizennyolc hónaposan jelenik meg a büszkeség átélése, mert ekkor tudják más emberek normáit és saját viselkedésüket egyszerre monitorozni (Cole, Cole, 2006). A másodlagos érzelmek kialakításában a felnőttek és a gyerek társak egyaránt részt vesznek, hiszen azokat a normákat jelenítik meg, amelyekhez a gyerekek magukat mérik. Mások megfigyelése által megtanulják, hogy mikor indokolt a büntület, a szégyen, a büszkeség vagy más másodlagos érzelmek átélése. A társas érzelmek kiemelkedő szerepet töltenek be a gyermek szociális fejlődésében (Cole, Cole, 2006). A büszkeség és a szégyen érzése nemcsak önmagával, hanem másokkal kapcsolatban is átélhető érzelem. A másodlagos érzelmek fejlődése tehát olyan együttes változások részeként jelenik meg, amelyek a felnőtté válás folyamatában egy új szakasz kezdetét jelzik (Cole, Cole, 2006.). A korábbi hasonló kutatások, melyekből kiindultunk mi is, még nem foglalkoznak a másodlagos érzelmekkel, de az előbb összefoglalt okok miatt úgy gondoltuk, hogy érdemes beleemelni a korábban vizsgált érzelem típusok mellé. A másodlagos érzelmek megértésében és kezelésükben a többi érzelem fejlődéséhez hasonlóan valószínűleg szintén fontos szerepet töltenek be a érzelmekről, így a szégyen élményéről szóló beszélgetések.

1.5.3. A szülői párbeszédek hatásai az érzelmkifejezésre

Dunn (2006) hívja fel arra a figyelmet, hogy a párbeszédek során nem csak a gyermek reflektál a szülőre, hanem a szülő is a gyermekre. Ez a kölcsönösség teremt teret arra, hogy a szülők hatást gyakorolnak a gyermekeikre. A hatást megfigyelhetjük az érzelem kifejezés verbális szintjén, az érzelmek megértése kapcsán és a kognitív képességek fejlődésére gyakorolt hatás mentén. Továbbá nem elhanyagolható a gyermek későbbi társalgásban való részvételére kiható szülői minta és a visszaemlékezés stílusára vonatkozó tapasztalatok hatása.

1.5.4. Az érzelmi lexikon fejlődése

Felmerül a kérdés, hogy mi számít érzelemkifejező szónak. Példának okáért annak számít-e a „sír” ige? A sírást ugyanis tekinthetjük úgy is, mint egy egyszerű viselkedéses leírást, és nem biztos, hogy a gyermek lelki állapotát jelzi.

Ridgeway, Waters és Kuczaj (1986; In: Saarni, Camras és Witherington, 2006) arra kérték a szülőket, hogy jegyezzék fel gyermekeik szavait, majd ezt vizsgálták kutatásuk során. A szülők által feljegyzett szavak három csoportba voltak sorolhatók: érzelmi állapotokat kifejező szavak (pl.: boldog), tulajdonságokat (pl.: jó), illetve fizikai állapotokat jelölő szavakat (pl.: álmos, tiszta). A listák alapján a kutatók megpróbálták felállítani egy táblázatot, ahol százalékokban kifejezve összefoglalták a gyerekek által megértett szavakat. Ebben a vizsgálatban résztvevő gyerekek kora tizenhét hónaptól 6 évesekig terjedt. Tizenhét hónapos korban a leggyakrabban megértett szavak között szerepeltek az álmos, éhes, jó, boldog, tiszta, fáradt és szomorú. Hat éves korukra a gyerekek megértettek már olyan szavakat is, mint az ideges (83%), feszélyezett (77%), féltékeny (60%) és siralmas (53%) (Saarni, Camras, Witherington, 2006.). Ezek az eredmények jól illusztrálják, hogy a gyerekek milyen az állapotokat leíró szavakkal találkoznak – és milyeneket képesek értelmezni eltérő életkorokban. Az édesanyák folyamatosan közlik a gyermekükkel, hogy mit érezhetnek, miközben ők maguk is próbálják megfejtetni, hogy mi lehet a gyermek igénye. A hat éves gyerekek már árnyaltabb kifejezésekkel is találkoznak. A szülők az ennyi idős gyerekeket már fegyelmezik, illetve felhívják a figyelmüket arra, hogy hogyan ne viselkedjenek, vagy ne érezzenek, ha az nem felel meg az elvárásoknak (pl.: féltékenység, ossza meg a játékait más gyerekekkel is). Az viszont érdekes eredmény, hogy a hat évesekre jellemző szavak megjelenhetnek két-három évesek körében is, főleg olyankor, amikor olyanokat játszanak, amihez színlelés vagy tettetés szükséges. Rendkívül érdekes és reális eredményt kaphatunk arra vonatkozóan, hogy a gyerekek mennyire értik az „érzelmi nyelvet”, ha a gyerekeket játék közben figyelik meg (Saarni, Camras, Witherington, 2006.). Játék közben a gyermek a fantáziáját használja, és nem csupán a játék figura érzelmi reakcióját építik fel, hanem azt is, hogy mik lesznek az adott érzelem következményei, továbbá, hogy a játékban szereplők hogyan birkóznak meg az adott érzellemmel. A játék terében pedig lehetősége nyílik arra, hogy a valóságosan szorongató, elbizonytalanító, vagy éppen hihetetlenül izgalmas helyzeteket valódi következmények nélkül átélhesse (Saarni, Camras, Witherington, 2006.).

Denham és Auerbach (1995) az édesanyák és óvoda korú gyermekek párbeszédét elemezte az érzelmek szóbeli kifejezése kapcsán. Eredményük szerint az ilyen interakciók igen

gazdagok az olyan felnőtt-gyermeki kölcsönhatásokban, amely érzelmi címkézést és az érzelmi tapasztalatok jelentőségének kiemelését tartalmazza. Ugyanakkor, azon anyák gyermekei akik nagy mértékben éltek szóbeli magyarázattal, ösztönözték gyermekeiket, hogy kifinomultabb, komplexebb és érzelmegazdagabb leíró nyelvezetet használjanak érzelmi tapasztalataikkal kapcsolatban. (Saarni, Camras, Witherington, 2006.).

Dunn és munkatársai (1987) az érzelmi válaszokról végeztek kutatást. Megvizsgálták a gyermekek szüleikkel és testvéreikkel való természetes módon kialakuló beszélgetését otthoni körülmények között. A gyermekek tizennyolc hónap és két év közöttiek voltak. Azt találták, hogy az érzelmi tapasztalatokról folytatott beszélgetések száma jelentősen nőtt az általuk vizsgált hat hónapban. Ez az eredmény azt sugallja nekünk, hogy egy olyan szülő elérhetősége, aki érdeklődik a környezetében élők érzelmi reakciója iránt döntő fontosságú lehet a gyermekek számára. Ilyen esetekben a gyerekeknek alkalmuk van beszélni az érzelmekről, és egyben megérteni azokat. Egy másik tanulmányban Dunn és Brown (1994) rávilágított arra, hogy a gyermekek érzelm-leíró nyelvezetére hatással van a család érzelm kifejezése. Azoknál a családoknál, ahol a düh, aggodalom kifejezése gyakoribb, ott a gyerekek kevésbé voltak hajlamosak az érzelm megvitatása (Saarni, Camras, Witherington, 2006.).

Mindebből arra következtethetünk, hogy a gyermekek érzelm-leíró nyelvének elsajátítása az érzelmi kapcsolatokon múlik. Ahol a düh és az aggodalom a leggyakrabban előforduló érzelm, ott a gyermekek azt érezhetik, hogy az ő érzelmeik nem olyan fontosak.

Laible (2004) anya-gyermek diskurzus során vizsgálta a kötődés minőségét és a negatív érzelm kifejezésre való hajlamot. Két vizsgálati helyzetet teremtett. Az egyik szituáció egy visszaemlékező beszélgetés volt, a másik egy történet közös elolvasása. Erősebb összefüggést – a kötődés minősége és a negatív emocionális reakcióra való hajlam között- azonban csak a visszaemlékezés során kapott. Érdekes módon, amikor a gyerekek hajlamosabbak voltak a negatív érzelm kifejezésre, akkor ezekben az esetekben az édesanyák jobban elaboráltak, bővebben kifejtették az adott eseményt (Saarni, Camras és Witherington, 2006).

A kisgyermekek gyors fejlődést mutatnak az érzelmi szókészlet elsajátításában. Azonban fontos megjegyezni, hogy a szülők és a környezet igen nagy hatást gyakorolhat erre.

1.5.5. A párbeszéd szerepe a gyerekek társas megismerő funkcióinak fejlődésében – mentális állapot tulajdonítás

Fonagy és Target (1997; 2002; In: Bouchard, Lecours, Tremblay, Stein, Target, Fonagy, Schachter, 2008) úgy értelmezte a mentalizáció fogalmát, mint a gyermek reprezentációinak fejlődését a mentális állapotokra vonatkoztatva.

A mentalizációt egy meta-kognitív jelenségnek tekinthetjük, hiszen magában foglalja a készséget, ahogy a gyermekek elkezdnek gondolkodni saját, és mások gondolatairól, érzéseiről. Ennek következtében képessé válnak észlelni és bejósolni a viselkedést összekapcsolva az intencionális állapotokkal (Davidsen, 2008). E képességünk fejlődése a következőképpen zajlik:

A gyermekek már totyogó korukban rájönnek, hogy az intenciók, vágyak, vélekedések hatást gyakorolnak a viselkedésre, az óvodások pedig megértik, hogy mások gondolatai és érzései különböznek az övétől, sőt mi több, érdeklődnek mások hiedelmei, vágyai felől. Ők már megértik a vélekedések természetét, valamint, hogy az érzelmeket mentális események is kiválthatják és be tudják jósolni mások viselkedését pszichológiai tulajdonságaira alapozva (Thompson, 2006). Ezek a folyamatok tekinthetők a mentalizáció kezdeti megnyilvánulásainak. (Davidsen, 2008)

A mentalizáció a szülő-gyermek kapcsolat kontextusában alakul ki, az érzelmi tükrözés, és az interszubjektivitás fejlődésén keresztül. A gyermekre érzékeny szülő úgy fordul gyermekéhez, mint egy önálló szubjektumhoz, már jóval azelőtt, hogy a gyermeknek bármi fogalma lenne mások gondolatairól, vagy mások szubjektív valóságáról (Fonagy, Gergely, Jurist és Target, 2004). Az érzelemteni beszélgetések pedig facilitálják az érzelmek és a kapcsolatok megértését, így nem meglepő, hogy a gyermekek ezekre a képességekre a családtagokkal folytatott interakciókon keresztül tesznek szert (Laible és Song, 2006).

Így már érthető, miért örvend kiemelkedő szerepnek a mentalizációs képesség fejlődésében az anya és gyermeke közt zajló verbális kommunikáció.

Számos kutatás irányult annak feltárására, hogy az anyai narratív stílus mennyiben befolyásolja a gyermekek társas megismerő folyamatait. (Lásd pl.: Laible és Song, 2006; Dunn, Brown és Beardsall, 1991; Laible, 2004; Thompson, Laible és Ontani, 2003). Ezek eredményei a következők voltak: összefüggéseket találtak az anyák narratív stílusa, valamint a gyermekek érzelmi fejlettsége és elmeolvasó képessége között (Dunn, 2006). Az érzelmek ismerete és megértése óvodás korban pedig predikálja a későbbi szociális képességeket és az empátiát (VonBergen, Salmon, Dadds és Allen, 2009).

Mivel az elaboratív anyák maguk is többet utalnak az események mögött rejlő mentális állapotokra, a párbeszédük során támogatják gyermekük azon törekvéseit, hogy elmeolvasó képességüket gyakorolják (Reese és Sutcliffe, 2006).

Mindezek alapján levonhatjuk azt a végső következtetést, hogy a szülők és gyermekeik között zajló korai kommunikáció és az emlékező beszélgetések szerepe a gyermek fejlődése szempontjából kritikusnak mondható. A gyermekek az emlékező beszélgetések során tanulják meg rendezni a releváns emlékeiket, valamint érthető módon visszaadni azt másoknak. A párbeszédük segítséget nyújtanak a gyermeknek az események, érzelmek, és a cselekvéseket mozgató belső folyamatok megértéséhez, így saját maga és mások megértését is elősegítik.

Megtanulják, hogy saját gondolataik, intencióik különböznek másokétól, és a szülőkkel folytatott párbeszédükön keresztül bepillantást nyerhetnek mások gondolati világába. Ezen képességek kifejlődése elengedhetetlen a társas világban való könnyed eligazodáshoz, hiszen az emberi kommunikáció sokszor megkívánja, hogy az üzenet 'mögé nézzünk'.

Mivel az elaboratív narratív stílusú anyák gyermekei jobb elmeolvasó képességekkel rendelkeznek, és az érzelmek ismeretének területén is jobb eredményeket mutattak, feltehetően előnnyel indulnak a társas világ útvesztőiben.

A főbb szülői hatásokat, amelyeket a szülő-gyermek párbeszédük vizsgálata során találtak, az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

Elmélet alkotó	szülői hatás	hatás irányultsága
Laible és Song (2006)	anyai beszéd minősége	gyermek érzelmi megértése
Laible és Song (2006)	diskurzus stílusa, tartalma	gyermek együttérző képessége
Valle Callanan (2006)	összehasonlítások, analógiák	komplex fogalmak megértése
Fivush és Sales (2006)	gyermek bevonása a probléma megoldásba	későbbiekben rugalmas probléma helyzet kezelés
Harris (2006)	beszéd nyelvészeti markerei	valós állítások közötti eligazodás
Harris (2006)	meghiitt párbeszéd	későbbi társalgási stílus
Fivush, Reeden, Haden (2006)	elaboratív anyák	jobb memória készség

1. Táblázat: Összefoglaló táblázat a szülői hatásról

1.5.6. Az emlékező beszélgetések érzelmi tartalmának szerepe – pozitív és negatív életesemények

Az anyai elaborativitás mértékében – bár az anyákra jellemző időben stabil tulajdonságnak bizonyult (Sales, Fivush és Peterson, 2003) - találunk eltéréseket a beszélgetés témája mentén

Jóllehet maga a narratív stílus nem változik a párbeszéd alatt, mégis Sales és munkatársai (2003) azt találták, hogy míg a pozitív eseményeket tárgyaló történetekben az anyák több eldöntendő kérdést alkalmaztak, addig a negatív történeteket magasabb elaborativitás jellemezte.

Laggattuta és Wellmann (2002) pedig longitudinális vizsgálatuk során arra jutottak, hogy a pozitív életesemények megtárgyalásakor az anyák zártabb kérdéseket alkalmaznak, mint a negatív életeseményeknél. Valamint ha negatív történetekről beszélgetnek gyermekeikkel, akkor nagyobb hangsúlyt fektetnek az érzelmekre, az érzelmek okaira, valamint az érzelmek és a mentális állapotok kapcsolatára. A negatív érzelmi töltetű párbeszédnél az anyák terjedelmesebb érzelmi szótárat használtak, több nyitott kérdést alkalmaztak és több figyelmet fordítottak a többi szereplőre (és az ő mentális állapotaikra) is (Laggutta és Wellmann, 2002). Úgy tűnik, hogy az anyák a negatívabb életesemények megbeszélésénél jobban fókuszálnak az események érzelmi aspektusaira, ily módon tanítják meg gyermekeiknek, hogyan küzdjenek meg érzelmileg megterhelő eseményekkel, elősegítvén ezzel a gyermekek adaptív megküzdési stratégiáinak fejlődését. (Sales és mtsai, 2003)

1.5.7. Az érzelmi típusokról való beszélgetések sajátosságai

Fivush és munkatársai (2003) óvodás korú gyermekeket kértek, hogy emlékezzenek vissza egy olyan történetre, melyben egy adott típusú érzelmet éltek át. Megvizsgálták az anyai narratív stíluson kívül azt is, hogy a gyerekek nemének megfelelően hogyan módosul a közös visszaemlékezés. Azok a történetek, melyek a harag érzelm körül szerveződnek kevésbé kidolgozottak, mint a szomorúság vagy a félelem, főleg a lányok körében, hiszen a harag kifejezése kulturálisan kevésbé elfogadott a nők esetében. Ezzel szemben a szomorúságra való közös visszaemlékezés sokkal alaposabb és kidolgozottabb dialógokat eredményez. Fivush és munkatársai szerint a szomorúság egy olyan érzelm, ami közelebb hozza egymáshoz az embereket, míg a harag inkább szétválaszt, mivel a szomorúságot okozó események tárgyalásakor a szülők jobban koncentrálnak az érzelmekre, míg a harag esetében inkább próbálják az okokat feltárni. A kutatók korábbi kutatásokra alapozva azt várták, hogy az anyák több érzelmerkifejezést használnak a lányaikkal szemben. Eredményeik szerint az anyák elaboratívabbak a lányokkal, és a félelemre való visszaemlékezés során, mint a szomorúságra vagy a haragra való visszaemlékezés esetében. A félelem történetek dialógjaiban jobban koncentráltak a gyermek érzelmeire és az okokra. A gyerekek is ezekben a párbeszédekben több tényszerű információt osztottak meg a félelem és a szomorúság érzelm átélése kapcsán,

mint a harag esetében. Ezek az eredmények hangsúlyosabban jelentek meg a lányok esetében (Fivush, 2003).

2.Hipotézisek:

Kutatásunkban arra kerestük a választ egyrészt, hogy a korábbi vizsgálatokkal egybehangzó eredményeket kapunk-e az anyai elaborativitás és a történetek érzelmi tartalmának összefüggéseivel kapcsolatban.

Másrészt azt szeretnénk volna megvizsgálni, hogy az anyai elaborativitásnak lehet-e az egyik aspektusa, hogy az anyák milyen gyakran utalnak érzelmekre és belső állapotokra, illetve mennyire serkentik erre gyermeküket. Illetve arra is kíváncsiak voltunk, hogy a párbeszédnek érzelmi tartalma befolyásolja-e az érzelemkifejezések és intenció-tulajdonítás gyakoriságát.

Végül azt szeretnénk volna megvizsgálni, hogy a szégyenről szóló párbeszéd eltér-e az egyéb negatív érzelmekről szóló párbeszédektől.

- 1) Az anyák a negatív történetekben elaboratívabb narratív stílust alkalmaznak, mint a pozitív történetekben
- 2) Az elaboratív anyák párbeszédeiben magasabb számmal fordulnak elő állapot-tulajdonító szavak, mint a repetitív anyák párbeszédeiben.
- 3) A történet érzelmi minősége befolyásolja az intencionális állapot-tulajdonítást: negatív történetekben több intenció-tulajdonítás fog megjelenni.
- 4) Az elaboratív anyák párbeszédeiben magasabb számmal fordulnak elő érzelemkifejezések, mint a repetitív anyák párbeszédeiben.
- 5) A történet érzelmi minősége befolyásolja az érzelmi kifejezések mennyiségét is: negatív történetekben több érzelmi kifejezés fog megjelenni.
- 6) Pozitív együttjárást várunk az intencionális állapot-tulajdonítás kifejezések és az érzelmi kifejezések között a történettípusoktól függően.

7) Az anyai elaborativitás, és a történetek hossza eltér egymástól a széken és nem-széken negatív érzelmi történetekben, illetve a nemek tekintetében különbözően alakul az anyai elaborativitás a két történettípusban.

Mivel úgy gondoljuk, hogy az anya és a gyermek közösen hozzák létre a dialógot, egy egységben jelennek meg a diskurzus során, kölcsönösen hatnak egymásra, ezért az anyai és gyermeki érzelmi kifejezések és intencionális állapotokra utaló kifejezések számát összegeztük, és ezt a mérőszámot használtuk végig az elemzések során.

3.Módszertan:

3.1 Vizsgálati személyek

Vizsgálatunkban 45 anya-gyermek páros vett részt. A gyermekek életkora 48-58 hónapos között oszlott meg ($m = 52,58$ $SD = 2,70$). A gyermekek nemi eloszlása a következőképpen alakult: 25 fiú (55,6%) és 20 lány (44,4%). A gyerekek és anyukáik többségében pécsi, illetve más vidéki nagyvárosokban élnek. Az anyák többségében felsőfokú végzettséggel rendelkeznek (alapfokú végzettség 2,4%, középfokú végzettségű 35,7%, felsőfokú végzettségű 61,9%), és a gyerekek nagyrészt teljes családokban élnek (88,1% teljes családban, 11,9% elvált szülőkkel).

3.2. Vizsgálati eszközök

3.2.1 Tesztek és Kérdőívek

A Peabody- Képes Szókincs- Teszt (PPVT)¹: Szerzője Dunn (1958), aki eredetileg amerikai mintán standardizálta a tesztet. A magyar adaptációt Csányi (1974) végezte el. A teszt a gyermekek passzív szókincsét méri, a szó megértését és nem a használatát vizsgálja.

A vizsgálat korcsoportnál a gyermek feladata, hogy a hívó szó elhangzása után, 4 kép közül a megfelelőre mutasson rá. (Csányi, 1976)

^{1,2} Mivel kutatásunk egy nagyobb, komplex kutatás keretein belül zajlott, melyben az anya és gyermek személyiségjellemzőit is vizsgálták, ezért csak a saját kutatásunk szempontjából releváns eszközöket fejtettük ki. Az egyéb eszközök csak felsorolásszinten jelennek meg.

Anya, illetve gyermek személyiségére vonatkozó kérdőívek²:

Child Behavior Questionnaire –S (Putnam és Rothbart, 2006) (91 item)

Big Five Questionnaire Érzelmi Kontroll és Impulzus Kontroll Skálái (24 item)

Difficulties in Emotion Regulation (Grazt, Roehmer, 2004)

Regulatory Emotional Self-Efficacy (Caprara, Gerbino, 2001)(13 item)

3.2.2 Párbeszéd elemzése:

Anya-gyermek dialóg

Anya és gyermeke három, megtörtént életeseményt elevenítettek fel melyben mindketten részt vettek. Olyan életeseményeket kértünk, melyek a gyermek számára jelentős emléket idéznek fel, különböző érzelmek mentén.

Az előre megadott érzelmek a következők voltak: **szomorúság, düh, büszkeség, ijedtség, szégyen, öröm, kíváncsiság**. A lehetséges érzelmek közül négy (szomorúság, düh, öröm, ijedtség/félelem) hagyományosan szerepel azokban a vizsgálatokban, amelyekben az anyai narratív stílus sajátosságait vizsgálják (pl. Fivush és mtsai, 2000). A szégyent és a büszkeséget azért illesztettük a sorba, mert ez a vizsgálat egy olyan nagyobb kutatás keretében zajlott, ahol az anyák érzelemszabályozó működésének anya-gyerek dialógusokban való megjelenését vizsgálták, és a társ-tudatos érzelmek elbeszélését külön vizsgálták. (Pohárnok, 2013)

Az érzelmeket úgy osztottuk fel a vizsgálati személyek között, hogy minden anya-gyermek diádban szerepeljen pozitív, illetve negatív történet is, valamint úgy, hogy a végső adatok közt változatosan és egyenlő arányban forduljanak elő a különböző érzelmek. (Az értékelésnél arányosan számítottuk a pozitív, illetve negatív történeteket)

Dialógok feldolgozása, kódolása

A narratívumok feldolgozása során a szövegeket szegmenseire bontottuk és a kapott szegmensek számát rögzítettük történetenként.

A szegmenseket a következő szabályok alapján azonosítottuk a párbeszédekben:

- Minden olyan állítás, amelyben egy alany-állítmány van vagy főmondat egy kijelentésnek számít : <> közé raktuk

- Azokat a rejtett alanyú-állítmányú kijelentéseket is kódoltuk, melyekből egész mondat lehetne. (pl. És akkor...(mi történt) , ezért „ÉS AKKOR?” „AZTÁN?” „ÉS MONDJUK?” - bekerültek a szegmentálásba.

- Az „ATTÓL (IJEDTEM MEG)” „ARRA (VOLTAM BÜSZKE)” „ÚGY(TÖRTÉNT)” Vonatkozó névmással kezdődő tagmondat, ha egyértelmű a rejtett folytatása a következő tagmondat alapján szintén bekerültek.

-, „HM” „MHMM” „ÜHÜM” Kiírva nem értelmezhető, ezeket nem számítottuk szegmensnek.

- A befejezetlen mondatokat, ahol nem volt egyértelmű a folytatás szintén nem számítottuk szegmenseknek.

-Az Off-line kijelentéseket, amelyek nem a felidézendő eseményekre utalnak, hanem az anyagyerek interakció menetére, vagy a külső helyzetre (pl:”AKKOR MAJD VISSZAJÖN A NÉNÍ”, ”HA EZT MEGNYOMJUK...” „Kicsim!” – nem számítottuk szegmenseknek.

- „TE TUDOD!” „MONDD TE” Típusú kijelentéseket beleszámítottuk a kódolásba.

- Az „UGYE?” „IGAZ?” Ha egy állítás végén volt, mindig az előtte lévő állítással együtt kezeltük, egy egységként. Így eldöntendő kérdésként kerültek be a kódolásba.

- Az ismétlések, mint: „NEM-NEM”, „SOHA-SOHA” egy kijelentésként számítottuk.

- A történet teljes hosszát az értékelhető kijelentések számával mértük. Majd az anyai elaborativitást és repetitivitást elemeztük az anyák megnyilvánulásaiban, a következő kódrendszert alkalmazva:

Elaboratív emlékeztető kérdés (MQE): Minden olyan, a szülő által feltett kérdés, ami egy eseménnyel kapcsolatos újabb információt próbál előhívni a gyermekből, vagy a kérdés maga is új információt tartalmaz.

Repetitív emlékeztető kérdés (MQR): Minden olyan kérdés, ami új információt akar előhívni a gyermekből, azonban maga a kérdés nem tartalmaz új információt.

Elaboratív eldöntendő kérdések (YNE): Minden olyan kérdés, ami az új információ megerősítését vagy cáfolatát igényli a gyermek részéről.

Repetitív eldöntendő kérdések (YNR): Minden olyan kérdés, ami az eseménnyel kapcsolatos előzőleg már megbeszélte információra vonatkozó megerősítést vagy cáfolatot vár a gyermektől.

Értékelés (EVAL): Ezen a kategórián belül két alkategóriát különítettük el: a **megerősítéseket**, valamint a **cáfolatokat**. Ide tartozik minden olyan állítás, ami megerősíti vagy cáfolja a gyermek előző megnyilvánulását, valamint azok az állítások, melyek explicit értékelést, ismétlést illetve igenlést tartalmazott.

Leírás: Állítások, amelyekkel új információt ad az anya a múltbeli eseményekről.

Elaborativitás, repetitivitás értékek meghatározása:

A fent említett értékek összesítéséből számoltuk ki az anyai elaborativitás illetve repetitivitás értékét, mind a pozitív, mind a negatív történetekben, valamint a dialóg egészére nézve is.

Az anyai elaborativitás kiszámítására alkalmazott képletünk történetenként:

$$(MQE_01 * 1) + (YNE_01 * 0.5) + (EVAL_m_01 * 1)$$

Melyben, a történetekben szereplő minden egyes MQE értéke 1-es, YNE értéke 0,5-ös, EVAL megerősítés pedig szintén 1-es értékű súllyal lett számítva.

Az anyai repetitivitás kiszámítására alkalmazott képletünk történetenként:

$$(MQR_01 * 0.5) + (YNR_01 * 1) + (EVAL_c_01 * 1)$$

Melyben, a történetekben szereplő minden egyes MQR értéke 0,5-ös, YNR értéke 1-es, EVAL cáfolat 1-es súlyozással került értékelésre.

Az anyai elaborativitást első lépésben úgy számoltuk ki, hogy az elaborativitás értéket elosztottuk a repetitivitás értékkel. Későbbiekben ezt nevezzük „első képletnek” (Reese, 2008).

A pontosabb eredmények érdekében az elaborativitás kiszámításának egy másik, elterjedt módját is alkalmaztuk: Az MQE arányát vizsgáltuk a YNR kérdésekhez viszonyítva, mivel az elaborativitás leginkább az emlékeztető elaboratív kérdésekben fogható meg, míg a repetitivitás az eldöntendő repetitív kérdésekben. A továbbiakban erre „második képletként” hivatkozunk (Jack, Mac Donald, Reese, Hayne, 2009).

Mentális állapotokra utaló kifejezések kódolása:

A következő lépésben a mentális szóhasználatot számszerűsítettük a dialógokban. Ehhez egy narratív pszichológiai tartalomelemző módszerhez (László és mtsai, 2013) korábban összegyűjtött **mentális állapotokra vonatkozó szótárt**³ használtuk referenciapontként. A következő kategóriák mentén gyűjtöttük össze a szavakat:

VÁGYAK (pl. akar), VÉLEKEDÉSEK (pl. szerinte), HIEDELMEK (pl. hisz), SZÁNDÉKOK (pl. szeretné), TÖREKVÉSEK (pl. törekszik)

Ezeket az értékeket külön-külön történetenként, majd a negatív, illetve a pozitív történetekben és a történetek egészére nézve egyaránt arányosan összesítettük.

³ Vincze Orsolya által összegyűjtve. Nincs publikálva.

Érzelemkifejezések kódolása:

Vizsgálatunk során az érzelmi kifejezéseket is osztályoztuk. A szövegek „érzelmi kódolása” vagy osztályozása alatt az explicit és implicit érzelmeket is értjük. Az explicit érzelmeken belül jelöltünk *kategorikus érzelmeket* (pl.: boldog, szomorú), *érzelmet implikáló cselekvést* (pl.: nevettem, sírtam, rákiabáltam), *affektív állapotot* (pl.: fölrobbantam) és a *hangsúlyozást* (de,de,de). Az utolsó két kategóriára sajnos kevés példát találtunk a szövegekben, ezért azokat nem is vettük bele a statisztikai próbák lefuttatásába. A kategorikus érzelmek esetében azokat az érzelmi kifejezéseket, amik a történet érzelmi témájával megegyeztek nem számoltuk, mert torzította volna az eredményeket – tehát például szomorú esemény elmondásakor a szomorú kifejezést nem számoltuk az érzelmi kódolásban, csak ennek szinonimáit. A gyerekek a „mit éreztél” kérdésre sok esetben azt válaszolták, amit gondoltak. A belső állapotok elkülönítésének bonyodalmassága miatt a gyerekek esetében elfogadtam érzelmi válasznak a „nem jól viselkedtem” és hasonló viselkedésre vagy értékelésre utaló válaszadásokat is.

3.3. A vizsgálat menete:

A vizsgálatra az anya otthonában vagy az óvoda által biztosított helységben, vagy a Pécsi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetben került sor.

A vizsgálat első részeként tájékoztattuk az anyákat a vizsgálat céljáról és menetéről, majd a beleegyező nyilatkozat aláírása következett.

Bemelegítésként a vizsgálatvezető részvételével bemutattuk az „anya-gyermek emlékező beszélgetések” módszerét, így az anyák már magabiztosabban kezdhettek hozzá a feladathoz.

Majd átadtuk a diktafont és a három érzelmet tartalmazó lapot és a vizsgálatvezető elhagyta a helységet.

A következőkben anya és gyermeke megbeszélte a három, közösen átélt, a gyermek számára jelentős emléket, amit diktafonra rögzítettünk a későbbi feldolgozás érdekében.

A párbeszéd végeztével az anyáknak átadtuk a tesztbatteríát, amiről szintén szóbeli tájékoztatást kaptak. Ezalatt, a vizsgálatvezető elvégezte a szókincs-mérő tesztet (Peabody-Teszt) a gyermekkel.

A vizsgálat időtartama kb. egy- másfél órát vett igénybe diádonként.

A kapott párbeszédet szövegesen is rögzítettük, majd a *Vizsgálati eszközökben* már leírt narratív módszerekkel kódoltuk. A kódolást több kódoló- köztük a szerzők is- végezték. Ezek után a mentális szóhasználat és az érzelemkifejezések gyakoriságát vizsgáltuk a narratívumokban (lásd: *Vizsgálati eszközök*).

4. Eredmények:

4.1 A kódolás megbízhatóságának vizsgálatai

Annak érdekében, hogy a kódolók közti egyezéseket illetve különbségeket feltárjuk reliabilitás vizsgálatokat végeztünk. Ezeket a vizsgálatokat mind a szegmentálás, mind az elaborativitás kódolása között elvégeztük.

4.1.1. Szegmentálás reliabilitás vizsgálata

A szegmentálást három párbeszédre (összes szegmens száma=428) elvégezve a beazonosított szegmensek száma közti megegyezés a kódolók közt nagyon jónak mondható. (ICC=0,99)

4.1.2. Elaborativitás kódolás reliabilitás vizsgálata

Az elaborativitás kódolás esetében mind a hét nyerskódra (MQE, MQR, YNE, YNR, Eval_m, EVAL_c, LEÍRÁS) végeztünk intraklassz korrelációs elemzést két kódoló között. Az egyezés mértékeit a következő táblázatban foglaltuk össze.(2. Táblázat)

Az elaborativitás nyerskódok kódolók közti egyezése:

Kód	ICC
MQE	0,98
MQR	0,93
YNE	0,99
YNR	0,99
EVAL_M	0,96
EVAL_C	0,98
LEÍRÁS	0,92

2. Táblázat

Ahogy a táblázatból is látszik, a kódolók közti egyezés az anyai elaborativitás kódolására szintén nagyon jónak mondható.

4.2. A párbeszéd leíró statisztikái

Az adatokat az SPSS 17.0 verziójú programmal elemeztük (Az SPSS táblázatokat lásd a *Mellékletekben*). A kapott átlageredményeket és szórásukat a 3.; 4. és 5. Táblázatban szemléltettük.

4.2.1 Anyai elaborativitás leíró statisztikái

	MAXIMUM	MINIMUM	ÁTLAG	SZÓRÁS
ELAB_SUM	80	27,88	5,26	4,30
ELAB_NEG	40	17	2,51	3,10
ELAB_POZ	33	10,88	2,76	2,16

3. Táblázat

4.2.2. Intencionális állapot-tulajdonítás leíró statisztikái

VÁLTOZÓK	MINIMUM	MAXIMUM	ÁTLAG	SZÓRÁS
Intenció negatív történet	1	43	16,89	11,27
Intenció pozitív történet	0	46	11,58	8,54
Intenció összege	3	64	28,47	13,93

4. Táblázat

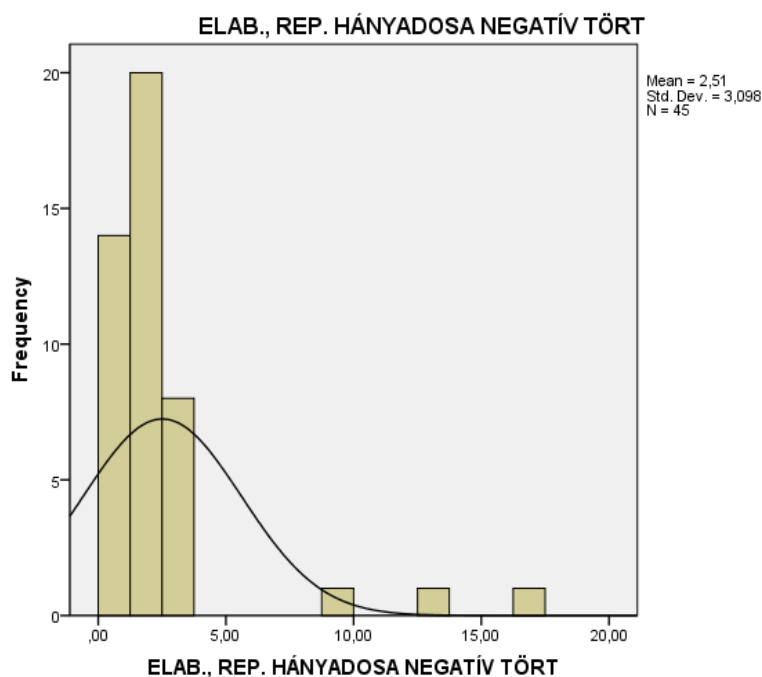
4.2.3. Érzelmek leíró statisztikái

	minimum	maximum	átlag	szórás
expl_csel_neg	0	13	3,644	3,478
expl_kat_neg	0	15	2,4	3,194
impl_neg	0	13	1,689	2,447
ex_csel_poz	0	5	0,6	1,498
ex_kat_poz	0	4	0,422	1,033
imp_poz	0	8	1,778	2,120

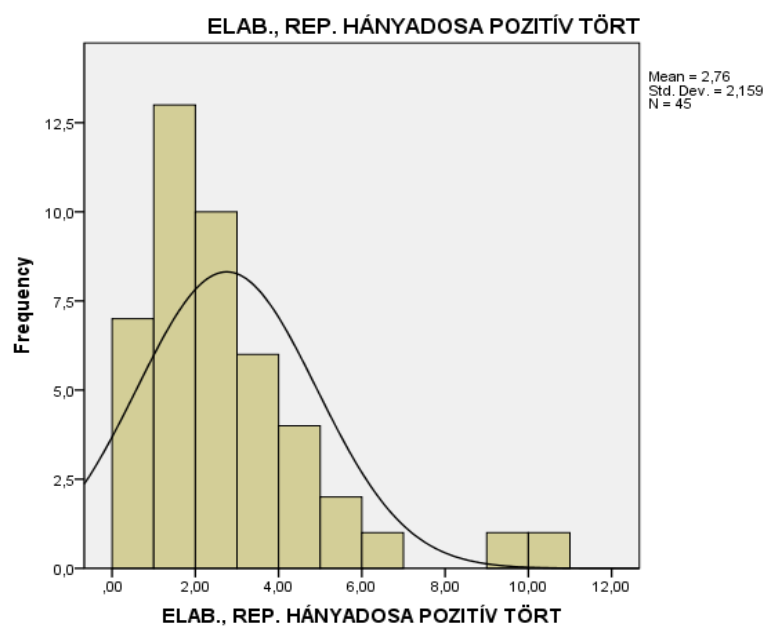
5. Táblázat

4.3. Adatok normalitásvizsgálata

A normalitásvizsgálatokat elvégeztük az anyák elaborativitás, az intencionális állapot-tulajdonítás és az érzelmi kifejezések kapott értékein a pozitív és a negatív történetekre vonatkoztatva egyaránt. Az anyai elaborativitás mértékét a pozitív és negatív történetekben a következő két grafikon szemlélteti (1. Ábra; 2. Ábra). Az intencionális állapot-tulajdonítás és érzelmi kifejezések táblázatai a 7.1.2./a; b *Melléletekben* található.

1. Ábra

2. Ábra

Ahogy a grafikonok is szemléltetik, a negatív történetekben az anyák elaborativitásának értékei nem normál eloszlásúak. Feltehető, hogy a két, igen magas elaborativitás értékkel rendelkező anya 13-as és 17-es értékkel okozza, hogy eltér a normalitástól az elaborativitás értéke a negatív történetekben, és felfele tolódik, illetve elnyúlik a görbe. A többség értéke 0 és 5 között van. A pozitív történetekben viszont egyenletesebben oszlanak el az értékek, és a szélsőségesen magasak is csak 9 és 10,88 értéket vesznek fel.

4.4. Az anyai narratív stílus összefüggései az intencionális állapot-tulajdonítással és érzelmi kifejezésekkel – Statisztikai eljárások

4.4.1. Anyai elaborativitás a pozitív illetve negatív történetekben

Első hipotézisünk szerint az anyák a negatív történetekben elaboratívabb narratív stílust alkalmaznak, mint a pozitív történetekben.

- A 45 adatot Spearman-féle korrelációelemzésnek vetettük alá annak érdekében, hogy feltárjuk a kapcsolatot az anyai narratív stílus különbségei között a történet típusától függően, azaz, hogy pozitív vagy negatív érzelmi töltetű dialógról van szó. Azonban nem kaptunk szignifikáns eredményt ($r = -0,86$ $p > 0,05$). Tehát, nincs összefüggés abban a tekintetben, hogy az anyák a pozitív vagy a negatív történetben elaboratívabbak. (7.1.3. *Melléklet*)

- Hogy pontosabb képet kapjunk ezen kapcsolatról összetartozó mintás T-próbát végeztünk az anyai elaborativitás mérőszámai között a negatív, illetve a pozitív történetekben. Az átlagokat és szórásukat a 6. Táblázatban szemléltetjük (7.1.3/b *Melléklet*):

	Átlag	Szórás
Elaborativitás Negatív tört.	2,51	3,10
Elaborativitás pozitív tört.	2,76	2,16

6. Táblázat

A pozitív és negatív történetek elaborativitás értékei között nincs jelentős eltérés ($t(88) = -0,43$, $p > 0,05$).

4.4.2 Intencionális állapot-tulajdonítás és anyai elaborativitás a pozitív és negatív történetekben

Második hipotézisünk szerint az elaboratív anyák párbeszédeiben magasabb számmal fordulnak elő intencionális állapot-tulajdonító szavak, mint a repetitív anyák párbeszédeiben. Illetve harmadik hipotézisünk szerint az anyák nagyobb számmal alkalmaznak intencionális állapot-tulajdonító szavakat a negatív, mint a pozitív történetekben.

- Mivel az adatok normalitásvizsgálata után fény derült rá, hogy azok nem normális eloszlásúak (lásd: 4.2.3.), Spearman korrelációval vizsgáltuk az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések és az anyai elaborativitás kapcsolatát a negatív, illetve a pozitív történetekre vonatkoztatva. Az anyai elaborativitás kiszámítására alkalmazott első képletünkkel azonban nem kaptunk szignifikáns eredményeket. (Lásd: 7.1.4/a *Melléklet*)

- Majd ezek után parciális korrelációt alkalmaztunk, hogy kiszűrjük a dialógok hosszának torzító hatását, azaz kontrolláltuk a szegmensek számát. Így negatív összefüggést kaptunk az anyai elaborativitás mértékével és az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések gyakoriságával a negatív történetekben ($r = -0,346$ $p < 0,05$). Ebből arra következtethetünk, hogy a negatív történetek esetén, minél elaboratívabb az anyák narratív stílusa, annál kevesebb intencionális állapot-tulajdonító kifejezést használnak. Hasonló összefüggést kaptunk az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések összege és az anyai elaborativitás mértéke között a negatív történetekben, bár ez csak igen erős tendenciaként jelenik meg ($r = -0,298$ $p = 0,05$). Vagyis feltehetően az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések inkább a repetitív stílusú kérdésekben jelennek meg (lásd bővebben: *Diszkusszió*; illetve SPSS táblázat: 7.1.4/b *Melléklet*).

-Végül az anyai elaborativitás mértékének meghatározására alkalmazott második képletünkkel (azaz MQE és YNR kérdések aránya) is elvégeztünk egy parciális korrelációt a pozitív illetve negatív történetekben használt intencionális állapot-tulajdonító kifejezésekkel összefüggésben az eredmények pontosításának érdekében. A kapott eredményeket a 7. Táblázatban szemléltetjük (7.1.4/c *Melléklet*)

	MQE_SUM	YNR_SUM	MQE/YNR
Intenció negatív	r=-0,357 p <0,05	r=0,360 p < 0,05	r=-0,365 p < 0,05
Intenció pozitív	r=0,17 p>0,05	r=-0,14 p>0,05	r=0,06 p>0,05
Intenció összes	r=-0,297 p =0,05	r=0,321 p < 0,05	r=-0,394 p < 0,01

7. Táblázat

A táblázatból jól látszik, hogy mind a negatív történetekben előforduló intencionális állapot-tulajdonító kifejezések, mind a pozitív és negatív történetekben megjelenő intencionális állapot-tulajdonító kifejezések összegének szignifikáns kapcsolata mutatható ki az MQE kérdések összegével, a YNR kérdések összegével és ezek arányával (MQE/YNR). Az intenciók szóhasználatának és az előbb említett, az anyai elaborativitás mérőszámának meghatározására alkalmazott képletek kapcsolata megegyezik a negatív történetekben, valamint az intenciók összegére nézve. Negatív együttjárást kaptunk az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések gyakoriságára a negatív történetekben és az MQE összege között ($r = -0,357$ $p < 0,05$) és az intencionális állapotok összege és MQE összege között ($r = -0,297$ $p < 0,05$). Azonban az intencionális értékek a negatív történetekben és ezek összege pozitív együttjárást mutat a YNR kérdések összege között (intenció negatív történetekben és YNR összegének kapcsolata: $r = 0,360$ $p < 0,05$; intenció összegének és YNR összegének kapcsolata: $r = 0,321$ $p < 0,05$).

Szintén negatív összefüggést kaptunk az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések előfordulásának kapcsolatára a negatív történetekben és az MQE/YNR arányára ($r = -0,365$ $p < 0,05$). És hasonló irányú, de erősebb együttjárást kaptunk az intenciók összegének és az MQE/YNR kapcsolata között ($r = -0,394$ $p < 0,01$).

Ez az összefüggés azonban nem igaz a pozitív történetekben előforduló intencionális állapot-tulajdonító kifejezésekre, itt nem kaptunk szignifikáns eredményeket egyik változóval sem.

Az eredmények alátámasztották korábbi eredményeinket, azaz, hogy az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések a negatív történetekben inkább a zártabb, repetitív kérdésekkel járnak együtt, míg a pozitív történetek esetén nincs ilyen összefüggés.

4.4.3 Intencionális állapot-tulajdonítás különbségei a pozitív, illetve a negatív történetekben

Ahogy a *Leíró Statisztikákból* is látszik az intencionális állapot-tulajdonítás értékei igen nagy szórást mutatnak, így annak érdekében, hogy feltárjuk a különbséget az intencionális állapot-tulajdonítások előfordulásában a pozitív és a negatív történetekben összetartozó mintás T-próbát alkalmaztunk. Az átlageredményeket és szórásukat a 8. Táblázatban szemléltettük (7.1.4./d *Melléklet*):

	Átlag	Szórás
Intenció neg.	16,89	11,27
Intenció poz.	11,58	8,54

8. Táblázat

Eredményünk szerint szignifikáns különbség van abban, hogy a pozitív vagy a negatív történetekben fordulnak elő nagyobb számmal intencionális állapot-tulajdonító kifejezések. Negatív történetekben fordulnak elő nagyobb arányban az intencionális állapot-tulajdonító szavak ($t(88)=2,52$, $p<0,05$).

4.4.4. Érzelmi kifejezések és anyai narratív stílus összefüggései a párbeszéd érzelmi minőségével

Negyedik hipotézisünk szerint a magasabb elaborativitású anyák és gyermekeik párbeszédében gyakoribbak lesz az érzelmkifejezések.

A normalitás vizsgálat után Spearman korrelációt végeztünk az adatokon. Az érzelmi kifejezések itt a pozitív és a negatív történetekre vonatkozóan csoportosítva lettek, és ezután az anyai elaborációs értékekkel korreláltattuk őket. Tehát arra kerestük a választ, hogy a negatív történetekben, illetve a pozitív történetekben mért anyai elaborativitás mutat-e együttjárást a különböző érzelmkifejezés fajtákkal. (Az eredmények a 7.2./a./b./c1./c2./d1./d2. *Mellékletben*.) Nem lettek szignifikáns eredményeink ($p>0,05$). Ezután ugyanezeket az érzelmi kifejezés értékeket az elaboratív emlékeztető kérdések és a repetitív eldöntendő kérdések arányával (MQE/YNR) is elvégeztük a korrelációt. Ebben az esetben sem kaptunk szignifikáns eredményeket. A parciális korreláció lefuttatása során – ahol kontrolláltuk a történetek hosszát jelző összes szegmens számát – sem találtunk

kapcsolatot az elaborativitás és az érzelemkifejezések között. Azaz a dialógok hossza nem befolyásolja az eredményeket.

Tehát ezen eredmények szerint az érzelemkifejezés és az elaborativitás között nincs összefüggés. (Lásd bővebben: *Diszkusszió*)

4.5. Intencionális állapot-tulajdonítás és érzelmi kifejezések összefüggései a párbeszédnek érzelmi minőségével

	szomorú	dühös	büszke	szégyen	öröm	kíváncsiság	ijedt
intenció	7,56	12,69	6,48	11	11,39	8,59	9,64
expl_csel	3,15	3,17	1,33	3,82	3,2	2,33	4,3
expl_kat	2,5	4,09	2	2,17	1,67	1,33	2,69
impl	1,83	2,11	2,94	2	2,38	2,67	2

9. Táblázat

Ahogy az abszolút gyakoriságokat összefoglaló táblázatból is látszik, a büszke történetekben fordultak elő legritkábban intencionális állapot-tulajdonító szavak (6,48). Ezt követték a szomorú történetekben előforduló intencionális állapot-tulajdonító szavak (7,56), majd a kíváncsi történetek (8,59), ijedt történetek (9,64), szégyen történetek (11), és öröm történetekben előforduló intencionális állapot-tulajdonító szavak (11,39). A leggyakrabban pedig a dühös történetekben (12,69) használt az anya-gyermek diád intencionális állapot-tulajdonító szavakat. Úgy tűnik tehát, hogy nem lehet elkülöníteni, hogy a pozitív vagy a negatív történetekben használ több intencionális állapot-tulajdonító szavakat az anya-gyermek diád, de mint már az *Elméleti háttérben* is kifejtettük, ezt több tényező is befolyásolhatja, mint pl. a gyermek fejlettségi szintje vagy az anya narratív stílusa. (pl. Reese és Sutcliffe, 2006; Dunn, 2006)

Ötödik hipotézisünk szerint a negatív történetekben több érzelemkifejezés fog megjelenni. Az érzelemkifejezések gyakoriságát és a történetek érzelmi minőségét először csoportosítva vizsgáltuk. Eszerint nincs jelentő eltérés abban, hogy a negatív ($m=8,98$), illetve a pozitív ($m=8,55$) történetekben milyen gyakran jelennek meg érzelemkifejezések.

Érdekes azonban megfigyelni a 9. táblázatban, hogyan oszlanak meg az eltérő érzelemkifejezés fajták a különböző érzelmeknél. A leggyakoribb érzelmi kategória az ijedt történetekben előforduló érzelmet implikáló cselekvés volt. Hasonlóan magas arányban jelent

meg a dühös események felidézése közben az explicit kategorikus érzelmi kifejezés. Valamivel ritkábban hangzottak el a szégyen történetekben az érzelmi cselekvő igék. A szomorú és a dühös történetekben szinte hasonlóan közepes gyakorisággal figyelhattunk meg érzelmet implikáló cselekvést kifejező igéket. Az implicit érzelmi értékelések a leggyakrabban a büszkeségre visszaemlékező párbeszédekben fordultak elő, de nem sokkal alacsonyabb arányban az örömteli és kíváncsi történetekben is megjelentek. Legritkább az explicit kategorikus érzelmi kifejezések voltak kíváncsiság elbeszélése közben. Ugyanilyen ritkasággal fordultak elő a büszkeséget felidéző diskurzusokban az explicit érzelmet implikáló cselekvések kategóriája. A legkevesebb implicit értékelés a szomorú életesemények elbeszélésében figyelhető meg.

4.6.Intencionális állapot-tulajdonító szavak és érzelmi kifejezések együttjárása történettípusonként:

	intenció_szo morú	intenció_ düh	intenció_b üszke	intenció_i jedt	intenció_szé gyen	intenció_ö röm	intenció_kívá
ex_cs el_szo m	p<0,01 r=0,576						
ex_ka t_szo m	p<0,01 r=0,664						
imp_s zom	p<0,05 r=0,314						
ex_cs el_dü h	--	p<0,01 r=0,751					
ex_ka t_düh		p<0,01 r=0,642					
imp_ düh		p<0,01 r=0,461					
ex_cs el_bü sz			p<0,01 r=0,374				
ex_ka t_büs z			p<0,01 r=0,410				
imp_ büsz			p<0,01 r=0,412				
ex_cs el_ij				p<0,01 r=0,502			
ex_ka t_ij				p<0,01 r=0,726			
imp_i j				p<0,01 r=0,453			

ex_cs el_sze gy					p<0,01 r=0,463		
ex_ka t_sze gy					p<0,05 r=0,311		
imp_s ze gy					p<0,05 r=0,343		
ex_cs el_or						p<0,05 r=0,327	
ex_ka t_or						--	
imp_ or						--	
ex_cs el_kiv							p=0,054 r=0,289
ex_ka t_kiv							--
imp_ kiv							p=0,086 r=0,259

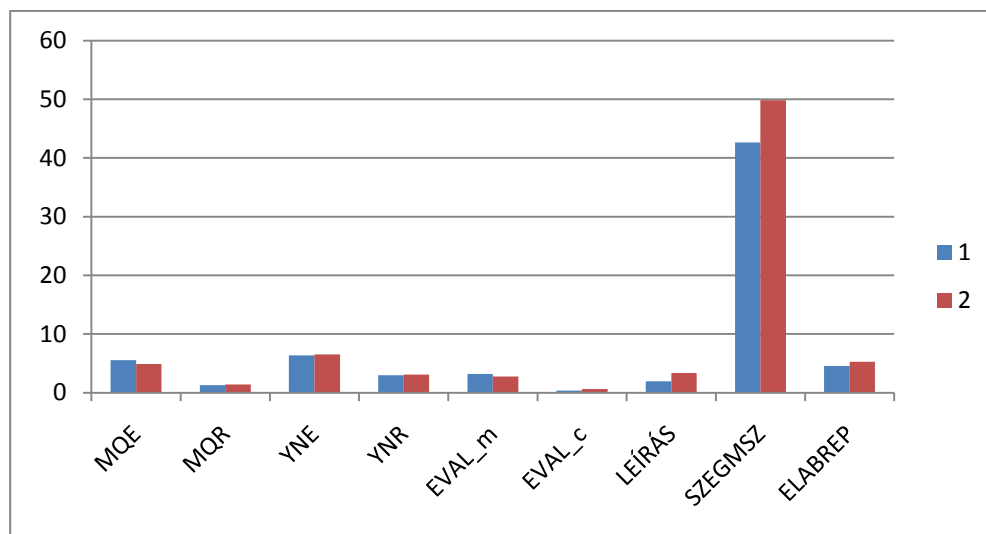
10. Táblázat

A kapott eredményekből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a történetek típusától függően igen szoros együttjárás mutatkozik az érzelmi kifejezések valamint az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések előfordulása között. A pozitív szignifikáns eredményeket úgy értelmezhetjük, hogyha pl. sok intencionális állapot-tulajdonító kifejezés fordul elő a szomorú történetben, akkor az érzelmi kifejezések is nagy számmal jelennek meg ugyanabban a történettípusban. Táblázatunkban a tendenciális értékeket is feltüntettük, melyek elsősorban a kíváncsiság történetekben kaptak szerepet. (7.3./a/b/c/d/e/f/g *Melléklet*)

4.7. A szégyenről szóló párbeszédok összehasonlítása a többi negatív érzellemmel

A fenti eredmények áttekintése után úgy gondoltuk, hogy mivel több korábbi kutatás is vizsgálta külön a negatív érzelmekhez kapcsolódó visszaemlékező beszélgetéseket (Dunn, Hughes, 2002, Lewine, Stein, Liwag, 1999, Fivush, Berlin, Sales, 2003) érdemes lenne esetünkben is kitérni erre, illetve összehasonlítani a szégyennel foglalkozó diskurzusokat a nem-szégyen negatív érzelmekről (düh, szomorúság, ijedtség) szóló diskurzusokkal.

4.7.1. Az anyai kérdéstípusok, elaborativitás és történetek hosszának érzélem típusonkénti összehasonlítása

1=szegyeny, 2=nem-szegyeny

3. Ábra

	MQE	MQR	YNE	YNR	EVAL_m	EVAL_c	LEÍRÁS	Szegmens szám	ELABREP
szegyen	m=5,52 sd=3,30	m=1,26 sd=2,15	m=6,36 sd=3,53	m=3 sd=1,97	m=3,21 sd=2,859	m=0,36 sd=0,597	m=1,94 sd=2,04	m=42,63 sd=18,64	m=4,57 sd=3,91
nem-szegyen	m=4,90 sd= 2,75	m=1,38 sd= 1,85	m=6,52 sd=3,74	m=3,1 sd=2,42	m=2,76 sd=3,389	m=0,61 sd=0,921	m=3,33 sd=3,74	m=49,80 sd=23,17	m=5,27 sd=5,63

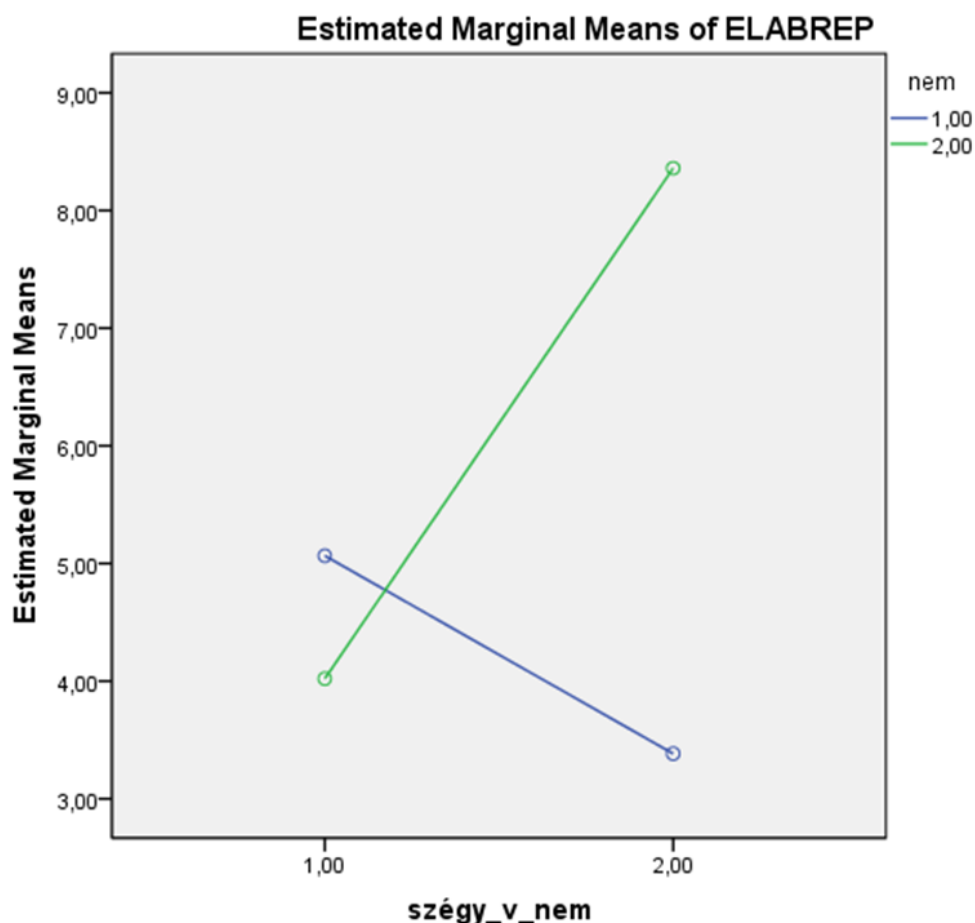
11. Táblázat

A fenti táblázatból látható, hogy nem jelentős a különbség a szegyen és nem szegyen történetekben. Nincs szignifikáns eredmény, de a szórás értékek nagyok. A t értékek alapján a leírás ($t(38)=-1,431$ $p>0,05$) és a szegmens szám ($t(38)=-1,072$ $p>0,05$) eltérése jelentősebb lehet (7.4.1. *Melléklet*).

4.7.2. Érzelem típusok és a nemek interakciója

szégyen, nem-szégyen	$F(1,36)=0,786$ $p>0,05$
nem	$F(1,36)=1,722$ $p>0,05$
szégyen, nem-szégyen * nem	$F(1,36)=4,04$ $p=0,052$

12. Táblázat

1=fű, 2=lány

4. Ábra

Két szempontú független mintás varianciaanalízis lefuttatása után választ kaptunk arra a kérdésre, hogy a szégyen, nem-szégyen történetek és a nemek között van-e különbség a párbeszédokban megnyilvánuló anyai elaborativitásban. Az ELABREP értékben a nemek mentén és az érzelmek mentén sem találtunk különbséget, de a kettő interakcióját nézve találtunk eltéréseket. A lányok ELABREP értéke a nem-szégyen történetekben magasabb (átlag=8,35). Az interakció azt mutatja, hogy a lányoknál a szégyen történetben alacsony, a nem-szégyen történetek esetén viszont nő az elaborativitás. A fiúknál mindkét történet

kategória mentén alacsonyabb az elaborativitás, viszont náluk szegény történetekben nő meg az anyai elaborativitás a nem-szegény történetekhez képest (7.4.2. *Melléklet*).

5.Megvitatás:

5.1. Az anyai elaborativitás a pozitív illetve negatív történetekben

Eredményeinkből látszik, hogy az anyák elaboratívabb narratív stílust alkalmaztak a pozitív történetekben, mint a negatív történetek során. Ez tehát arra utal, hogy nem az anyák állandó tulajdonságai, hanem egyéb tényezők befolyásolják az elaborativitás mértékét a különböző történettípusok között. Úgy tűnik, hogy az anyák nyitottabban és lazábban kezelik a pozitív érzelmi töltetű emlékeket, mint a negatívakat. Hajlamosabbak nyitott kérdéseket alkalmazni valamint újabb és újabb részletekkel gazdagítani a párbeszédet, ami azért érdekes mert más vizsgálatok eredményei alapján (pl. Sales és mtsai, 2003; Lagatutta és Wellman, 2002; Fivush és mtsai, 2003) éppen az ellenkező eredményre számítottunk. Lehetséges, hogy a hazai mintán végzett kutatásunk eredményeinek eltérése a korábbi kutatásoktól kulturális különbségekkel magyarázható, hiszen Tougua és Keller (2011) kultúrközi vizsgálataiból kiderül, hogy felfedezhetőek különbségek az anyai narratív stílusban attól függően, hogy a vizsgált anyák mely kultúrához tartoztak (bővebben lásd alább).

5.2. Intencionális állapot-tulajdonítás és anyai narratív stílus

Eredményeinkből látszik, hogy a mentális állapotokra vonatkozó szóhasználat elsősorban az eldöntendő repetitív kérdésekben (YNR) jelentős, és ennek igen szoros az együttjárása a negatív történetekkel. Ezen eredményünk akkor jelent meg leginkább, mikor kiszűrtük parciális korrelációval a szegmensek, azaz a szöveg hosszúságának befolyásoló hatását.

Mivel magyarázhatjuk ezt a jelenséget? Az *Elméleti háttérben* felvonultatott szakirodalom alapján (pl. Sales és mtsai, 2003; Lagatutta és Wellman, 2002; Fivush és mtsai, 2003), arra számíthattunk, hogy az elaboratív kérdésekben fordulnak majd elő nagyobb gyakorisággal az intencionális állapot-tulajdonító szavak. Azonban tény, hogy a magas elaborativitású anyák többet kérdeznek gyermekeiktől (Fivush és mtsai, 2006), feltehetően több kérdést is használnak, így zártabb, repetitív kérdéseket is.

Bizonyára az anyák ebben az életkorban, amikor a gyermek mentális szóhasználata még nem elég fejlett ahhoz, hogy egyedül, saját szókészletével fejezze ki a múltbeli eseményekre vonatkozó érzéseit, gondolatait, így segítik, és egyben tanítják gyermeküket arra, hogyan fejezzék ki magukat, ha mentális állapotokról van szó.

A dialógok elemzése közben arra jutottunk, hogy az anyák általában akkor használják az intencionális állapot-tulajdonító szavakat, amikor éppen rá akarják vezetni gyermeküket egy-egy konkrét mentális állapotra és így eldöntendő kérdéseket alkalmaznak ennek szemléltetésére.

Következzen egy példa, ennek szemléltetésére az egyik narratívumból (A: anya, Gy: Gyermek):

A: Árpi, Árpi **figyelj** rám egy kicsit! Egyáltalán **tudod** mit jelent az, hogy valaki szégyelli magát?

Gy: Igen. Nem. Azt..azt, hogy **bűnhődik** magában.

A: Aha.

Gy: Szégyelli magát.

A: **Tépődik**, ugye? Hogy jajj de **buta** voltam, hogy valamit úgy csináltam, ugye?

Gy: Ühüm.

A: És ilyen neked nem volt?

A: És **emlékszel** valamilyen történetre, amikor szégyellted magad? **Megbántál** valamit? Sose **bántál meg** semmit?

Mint ahogyan az a példából is látszik, hogy amikor az anya megpróbálja rávezetni gyermekét a szégyenérzet jelentésére elsősorban eldöntendő kérdéseket használ. Mindezt oly módon, hogy leírja magát a mentális állapotot, megpróbálja rávezetni gyermekét.

Így, a negatív történetekben az anyák inkább eldöntendő, rámutató kérdésekben használnak intencionális állapot-tulajdonító szavakat.

A pozitív történetekben azonban már megjelennek a nyitott, elaboratív kérdésekben is, azaz levonhatjuk azt a következtetést, hogy a lazább, a gyermek számára érzelmileg kevésbé megterhelő történetek során már az elaboratívabb kérdések is megengedik az intencionális állapot-tulajdonító szavakat. Pl.:

A: Na, hogy **érezted** magad, amikor nyertél?

Gy: Ööö..jól.

A: Mert mit **gondoltál**

vagy mit **érezteél**?

Gy: **Éreztem**, hogy nyertem.

A: De hogy **érezted**?

Gy: Hát, jól **éreztem**.

A: Mosolyogtál? És még mit csináltál?

Valamint még meg kell említenünk, hogy a korábbi kutatások eredményei általában angol nyelvű mintára vonatkoztak, és ez az első alkalom, hogy magyar nyelvű mintán is elvégeztük ezeket a vizsgálatokat. Azonban a kultúrközi különbségeket is figyelembe véve elmondhatjuk, hogy lehetnek különbségek a magyar, illetve a külföldi anyák narratív stílusjegyeiben, párbeszédet strukturáló eszközeiben. Erre vonatkozóan még az is felmerülhet, hogy a korábbi kutatások nem feltétlenül használták ugyanazt a kódolást a mentális állapotokra vonatkozóan, mint amit mi alkalmaztunk, így ezek is adhatják az eredmények eltérését.

Eredményeinkből azonban világosan látszik, hogy annak ellenére, hogy az anyák kevésbé törekedtek az elaboratív narratív stílusra a negatív történetekben, mégis több intencionális állapot-tulajdonító kifejezést használtak bennük (természetesen a gyermekekkel együtt, hiszen a párbeszédet, mint egységet elemeztük). Ezt annak tulajdoníthatjuk (és a fenti példából jól láthatjuk), hogy míg a pozitív történetek felidézésénél a diád az események részleteire, történéseire koncentráltak, addig az érzelmileg megterhelőbb eseményeknél inkább törekedtek az azok háttérében meghúzódó mentális állapotok feltárására, ezzel is elősegítvén a gyermek számára a jobb érthetőséget valamint a könnyebb feldolgozhatóságot (Laggutta és Wellmann, 2002.; Sales és mtsai, 2003).

A gyermek számára érzelmileg megterhelő életesemények felelevenítése a szülőnek szintén nehéz feladat lehet, hiszen ebben a korban a gyermekkel történő események résztvevői elsősorban a szülők és egyéb közeli családtagok, így általában ők voltak a gyermek negatív érzéseinek kiváltói. Különösen igaz ez a szégyen történeteknél. A szégyen történetek lettek terjedelmükben a legrövidebbek, minőségükben pedig a legfélresikerültebbek. Voltak olyan diádok, akiknél komoly gondot okozott visszaemlékezni, vagy elmesélni a történetet és az ellenállás mindkét félnél megfigyelhető volt. A gyerekek hajlamosak voltak 'nem tudom', 'nem emlékszem' válaszokra szűkíteni a beszélgetést, az anyák pedig nemigen firtatták a részleteket. Lehetséges, hogy pontosan ez okozza a negatív történetekben előforduló intencionális állapot-tulajdonítás többségét, hiszen ha a beszélgetésben előforduló intenciók többsége abból ered, hogy a gyermek 'nem tudom-al' vagy 'nem emlékszem-el' válaszol, az

anya pedig ezek után minden kérdését 'emlékszel, amikor...' -al kezdi, az intenciók előfordulása igen gyakori lesz, de ez nem segíti hozzá a gyermeket az események mögött megjelenő mentális állapotok megértéséhez. Pl.:

A: Olyan eset viszont már volt, amikor kértél tőlem bocsánatot, ugye? Hogy bocsánat anya.

Gy: Ühüm.

A: **Emlékszel** arra, hogy miért? Mi volt?

Gy: Nem, **nem emlékszem**.

A: Hogy valamilyen viselkedésedet **szégyellted, megbántad** és aztán...de volt ilyen, ugye, hogy bocsánatot kértél, ugye?

A: Árpika segíts nekem, mikor volt olyan, hogy te elnézést..hogy bocsánatot kértél?

Gy: **Nem emlékszem**.

Ez azzal is magyarázható, hogy az ilyen, érzelmileg különösen megterhelő eseményekre való visszaemlékezések során a diádok nem szívesen elevenítették fel a történeteket és az anyák a zárt, ismétlő kérdésekkel próbáltak választ kapni gyermeküktől.

5.3. Érzelmi kifejezések és anyai narratív stílus összefüggései

Az, hogy az érzelem kifejezés és az anyai narratív stílus között nem találtunk összefüggést magyarázhatjuk azzal, hogy Magyarországon most számoltunk először elaborációs értékeket és az a koncepció, ami működött és beigazolódott angol nyelven nem biztos, hogy magyar nyelven is megvalósul. A kulturális különbségek más kutatók vizsgálataiban során is felmerültek. Schröder és Keller tanulmányában costa ricai, mexikói és német családokat hasonlítottak össze elaborativitás tekintetében. A három család hasonlóan elaboratív volt és a gyerekek hasonló mértékben járultak hozzá az emlékek elaborációjához. A costa ricai anyukák és apukák egyformán elaboratívak voltak, a német és a mexikói anyukák pedig elaboratívabbak voltak, mint az ugyanezen nemzethez tartozó apák (Schröder és Keller, 2013.). Ugyan ebben a vizsgálatban déli nemzeteket hasonlítottak össze a nyugati társadalom tagjaival mégsem találtak olyan jelentős eltéréseket. Egy másik kutató páros viszont Európán belül végzett kutatása során az anyai narratív stílus tekintetében különbségekre bukkantak. Touga és Keller (2011.) három európai ország anya-gyerekek párosait vontak be a vizsgálatba. Svédország, Észtország és Németország vett részt a kutatásban. Eredményeik között szerepelt, hogy az észt anyák nyitott kérdései sok esetben előre jelezték a gyerekek emlék felidézését. A német

diádokban az állítások és a verbális visszajelzések voltak a leginkább a jellemzőek. A svéd párosokban is a verbális visszajelzések voltak a leggyakoribbak. Számos gyermek visszaemlékezése hasonló volt a három nemzetnél, de az észti anyák kevésbé voltak elaboratívak, mint a svéd és a német anyák. Az eredmények arra utalnak, hogy az elaboratív stílus különböző szempontjai vagy módozatai eltérően működnek. Ezeket a különbségeket a beszédkultúrában gyökerező tartalmi és gyakorlati elemekkel magyarázták meg (Touguia és Keller, 2011). Egyre több kutatás irányul tehát arra, hogy a kulturális és a nyelvi különbségek befolyásolják az elaborativitást, emiatt jelentkezhetnek eltérő eredmények a kutatásokban. A magyar nyelv az európai nyelvek között igen eltérő nyelvtani rendszerrel rendelkezik, valójában nem hasonlítható össze a germán vagy szláv nyelvekével.

Módszertani szempontból az is befolyásolhatja a kapott korrelációs eredményeket az érzelmi kifejezés tekintetében, hogy a korábbi vizsgálatokban nem szerepelt a szégyen és a büszkeség téma megadása. A szégyen történet – ahogy korábban már említettük - tapasztalataink szerint több problémát is okozott a diádoknak. A gyerekek nem szívesen emlékeztek még akkor sem, ha édesanyjuk már nagyon részletesen elmesélte, hogy mit idézzenek fel. A gyerekek inkább tagadták az eseményeket (ld. dialóg idézet a 31. oldalon). Sok esetben még a felnőttek számára is nehéz felidézni és újra átélni egy olyan emléket, amikor szégyellték magukat, a gyerekek számára ez még nehezebb feladat, hiszen szembe kell nézni azzal, amikor nem az elvárásoknak megfelelően viselkedtek. Továbbá lehetséges, hogy az anyai narratív stílus és az érzelmi kifejezések között nincs kapcsolat, az elaboratív és a repetitív édesanya is utalhat érzelmekre és idézhet elő érzelmeket gyermekében.

5.3.1. Érzelmi kifejezések gyakorisága a történettípusokban

A leggyakrabban az érzelmet implikáló cselekvés kifejezések fordultak elő ijedt történetekben. Ez valószínűleg azért lehet, mert a gyerekek az ijedtséget átélő helyzetekben sokszor számolnak be arról, hogy elfutottak vagy sírtak. Érzelmeiket cselekvést leíró szavakkal fejezték ki, ahogy az alábbi példa is mutatja:

A: Hogy a papa is. De abban az ágyban már ott volt a nagyid. És akkor nem fértünk volna el ott, azon az ágyon. Emlékszel?

Gy: Nem a nagyid, hanem a nagymamám.

A: A Te nagymamád, igen igen, úgy értem. És az ott volt nála, és.. De miért kezdtél el olyan nagyon **zokogni**? Mi volt akkor?

Gy: Azért, mert nem láttalak Titeket sehol, mert mind a kettő ajtó be volt zárva és azért, és azért...

Gyakori érzelem kategória volt az explicit kategorikus érzelem kifejezések a dühöt kiváltó események felidézésekor. Miközben a gyerekek egy olyan eseményre emlékeztek vissza, amikor dühöt éltek át akkor gyakrabban használtak kategorikus érzelem kifejezéseket, például „mérges voltam”. Viszont megemlítendő, hogy az ilyen típusú történetekben sok esetben fejezték ki magukat érzelmet implikáló cselekvéssel is. Mondhatjuk, hogy a dühös történetekben a két explicit érzelem kifejezés nagy gyakoriságot mutat.

A: De akkor mit gondoltál, amikor leültettek? Nem voltál mérges?

GY: Nem

A: Haragudtál valakire?

GY: Üüm, nem!

A: Szoktál haragudni?

GY: Hát persze! De...nem!

....

A: A Szaló Dávidra?

GY: Igen, mert ...

A: Mit csinált?

Gy ... engem bántott és én megcsaptam oldalt a kezét

Hasonlóan sokszor fordultak elő a szomorú történetben cselekvéssel leírt érzelem kifejezések. Nem sokkal volt kevesebb a szomorú történetekben a kategorikus érzelmek említése. Tehát a szomorú történetekben mindkét érzelem kifejezés gyakorinak tekinthető.

A: Miért vagy mérges?

Gy: Azért vagyok mérges, mert mindig azt mondják, hogy tavasz van és mégse.

A: És még sincs tavasz, és ugye szomorúak vagyunk, merthogy nincsen igazi tavasz és nem tudunk...

Amikor az édesanyák arra kérték gyermeküket, hogy idézzenek fel közösen egy olyan élményt, amikor a gyermek szégyellte magát, akkor magas arányban írták le érzelmeiket cselekvő igék segítségével. A szégyen történetekről elmondható általában, hogy a gyerekek próbálták kerülni a visszaemlékezést. Többször előfordult, hogy inkább tagadták a történetet

vagy elhessegették a gondolataikat. Ha mégis sikerült az anyukáknak szóra bírni őket, akkor többször fejezték ki szégyenérzetüket valamilyen cselekvő ige segítségével. Azonban ebben az esetben is előfordultak kategorikus érzelm kifejezések.

A: Ja, értem, értem. Te, Verocska, és olyan volt, hogy te az oviban valakinek a játékát elvitted kérdés nélkül?

Gy: Azt elfelejtettem.

A: Azt elfelejtetted? És például, amikor hazahoztad azt a két kis picike Hello Kitty figurát? Emlékszel arra?

Gy: Azt is elfelejtettem.

A: Tényleg? Pedig elég sok ideig itt volt nálunk az a két kis...

Gy: Még akkor is elfelejtem, hogyha mondod.

Az implicit kifejezések a dühös és az ijedt történetekben szinte azonos gyakorisággal jelentek meg. Érdekes azonban, hogy a pozitív történetekben gyakoribban az implicit érzelmi értékelések, mint a negatívokban. A leggyakoribbak a büszkeséget elbeszélő diskurzusokban voltak. Feltehetőleg azért, mert az anyukák több esetben próbálták úgy rávezetni a gyermeket a történet felidézésére, hogy a készségeikre utaltak, például „amikor ügyes voltál”. A gyerekek is sokszor beszéltek magukról hasonlóképpen.

A: Andris meséld el, hogy mi az az érem! Hm? Mire voltál büszke a külön tornán?

Gy: Mert azért mert én kaptam az érmet.

A: Hú, és az mit jelent, hogy te kaptad az érmet, az arany érmet?

Gy: Hogy **ügyes** voltam.

A: Aha, te voltál **a legügyesebb**?

Gy: Igen.

A: Hűű, de **jó**! És büszke voltál magadra?

Gy: Igen!

Szintén magas arányban figyelhetők meg implicit értékelések a kíváncsiság történetekben és az örömet felidéző párbeszédekben. A pozitív történetek esetében a legmagasabb gyakorisággal az explicit érzelmet implikáló cselekvés fordult elő. A gyerekek inkább cselekvő igékkel éreztetik az örömüket. Valószínűleg könnyebb számukra ilyen módon kifejezni. Ezekben a történetekben a kategorikus érzelmi megnyilvánulások kevésnek mondhatóak. Pl:

A: Igen, igen. És akkor, ő hazajöttünk, akkor mi volt az első dolog?

Gy: Hát fölhúztuk.

A: Bizony. És akkor, amikor megnézted magad a tükörben?

Gy: Akkor nagyon **csini voltam**.

A: Igen. És amikor mentél benne az oviba, a farsangra?

Gy: Akkor ott voltam a **legeslegszebb**.

A: Igen, és akkor mit kellett csinálni abban a szép ruhában?

Gy: **Pörögni, forogni, szökkenni**.

A: Igen.

A kíváncsiság történetben is hasonló mértékben magasabb gyakorisággal jelentek meg a cselekvéssel való érzelm kifejezések, mint a kategorikus érzelm megfogalmazásokkal. Az egyik legmeglepőbb eredmény, hogy a pozitív történetek esetében a kategorikus érzelm kifejezések a legmagasabb arányban a büszkeséget felidéző diskurzusokban jelentek meg. Amikor az édesanyák és gyerekek a büszkeséggel kapcsolatos élményeiket mesélték el többször használtak konkrét érzelm kifejezéseket.

Az abszolút gyakoriságok alapján tehát elmondható, hogy a negatív történetek felidézésekor több érzelm kifejezés fordult elő, a dühös események kapcsán a kategorikus, míg az ijedtséget elbeszélő emlékek esetében az érzelmet implikáló cselekvés volt a gyakoribb. Tehát mindkét explicit érzelmi kategória magasabb arányban jelent meg negatív történetekben. Ezt az eredményt az *Elméleti háttér* fejezetben idézett Lagatutta (2002)-tanulmány is alátámasztja. Valószínűleg azért alakulhatott így ez az arány, mert a gyermekek miközben felidézték a negatív eseményeket és újra átélték, emocionálisabbak voltak. Továbbá magyarázhatjuk azzal is, hogy a szomorú vagy negatív életesemények során passzívabbak vagyunk, a cselekvések jobban háttérbe kerülnek. A gyerekek a passzivitás során így jobban tudnak figyelni a kategorikus érzelmeikre. A pozitív életesemények elbeszélésekor pedig inkább megjelent az implicit érzelmi értékelés, legnagyobb gyakorisággal a büszke történetekben. A pozitív élmények felidézése közben az édesanyák és a gyerekek is inkább utaltak arra, hogy milyen volt az adott eseményt átélni. Továbbá az ilyen típusú történetekben magas arányban fordultak elő az érzelmi cselekvő igék, leggyakrabban az örömteli emlékek megbeszélésekor. Feltehetően ez azért alakult így, mert a gyerekek izgatottak lettek a boldog emlékek újra átélésekor és mondandójukban felhalmozódtak az érzelmet implikáló igék, illetve maga az örömteli vagy pozitív esemény mozgalmassabb volt.

5.4. Intencionális állapot-tulajdonítás és érzelm kifejezések kapcsolata

Az érzelmi kifejezések valamint az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések közti pozitív összefüggéseket azzal magyarázhatjuk, hogy a mentalizáció és az érzelmek ismeretének fejlődése szorosan összefügg. Hiszen a mentalizáció nem más, mint mások érzelmeinek, vágyainak, szándékainak, hiedelmeinek elkülönítése a sajátunktól, valamint annak felismerése és megértése, hogy mások másképpen élnek meg különböző eseményeket, mint mi (Thompson, 2006). A vizsgált korosztály gyermekei már okokat adnak az érzelmi élményekre és utalnak mások célállapotaira. Sőt, ebben a korban néhány gyerek arra is képes, hogy érzelmeket jósoljanak be a másik ember vágyai alapján (Oatley és Jenkins, 2001). Így, mivel az anyák igazodnak gyermekeik fejlettségi szintjéhez (Dunn, 2006), már megengedhetik maguknak, hogy több mentális állapotra és érzelemre utaló kifejezést használjanak, amint a gyermek meg is ért és reflektálni is tud rá.

Mivel az érzelemnteli beszélgetések facilitálják az érzelmek és a kapcsolatok megértését, így az anya ezen párbeszédok során hozzájárul gyermeke fejlődéséhez azzal, hogy elmagyarázza a gyermek számára nehezen érthető érzelmi kifejezéseket, valamint megmagyarázza az egyes érzelmek mögött rejlő mentális állapotokat. (Laible és Song, 2006)

A kapott eredményekből láthatjuk, hogy míg általában szoros pozitív együttjárás mutatható ki a különböző történettípusok mentén az intencionális állapot-tulajdonító és az érzelmi kifejezések között, addig az öröm történet esetében csak az explicit érzelmet implikáló cselekvések és az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések között marad meg ez az összefüggés. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy az öröm érzelem esetén mind az anyák, mind a gyermekek hajlamosabban így módon kifejezni érzelmeiket és ezzel szemléltetni érzelmi és mentális állapotukat az adott szituációban (pl. Olyan jó volt, hogy össze-vissza ugráltál, igaz?).

A kíváncsiság történetekben tendenciális összefüggéseket kaptunk az intencionális állapot-tulajdonító kifejezések és explicit érzelmet implikáló kifejezések valamint az implicit érzelmi értékelés között. Feltehetően ennél a történettípusnál is anya és gyermeke inkább cselekvésekkel fejezte ki a gyermek érzelmeit és gondolatait az eseménnyel kapcsolatban (pl. Annyira vártad, hogy nem tudtál aludni és egész éjjel motoszkáltál?). Valamint úgy tűnik, hogy a kíváncsiság történetekben az anyák (akár a többi történettípus esetén) gyakran használnak implicit érzelmi értékeléseket is.

5.5. Érzelem típusonkénti összehasonlítások

A szégyen és nem szégyen negatív érzelem típusok (düh, szomorúság, félelem) összehasonlítása során nem kaptunk szignifikáns eredményeket. A nagy szórás értékeket valószínűleg a kis minta okozhatta. Láthattuk, hogy a nem szégyen történetekben kicsivel több leírás jelenik meg, és a szegmens szám is valamivel nagyobb. Feltételezhető, hogy ezek az értékek azért magasabbak a nem szégyen negatív érzelmi történetekre való visszaemlékezés során, mert a szégyenről rövidebben beszél a diád. Nehezebben alakulnak ki a szégyen diskurzusok, a gyerekek sok esetben nem akarnak emlékezni rá. Továbbá valószínű, hogy a leírás és a szegmens szám korrelál egymással, minél hosszabb a szöveg, annál több a leírás a dialógban.

Például: (félelem-történet, fiú)

A: Hát, mert akkor nem mehetett be. És akkor megijedtél, ugye, hogy csak egyedül vagy ott bent. De aztán, utána már apa bemehetett, akkor már nem féltél.

Gy: Hm.

A: Aztán utána már jó volt, igaz? Eljátszogattál ott a játékokkal. Ugye! Emlékszel?

Gy: Volt olyan nagy daru.

A szégyen történetekben előfordult, hogy a gyermek olyan reakciót adott a visszaemlékezés során, ami az édesanyát megriasztotta, és ezért inkább hamarabb lezárta a történetet. Ilyen esetekben az anya inkább kilépett a dialógból, nem kérdezett tovább és a gyermeket is igyekezett visszahozni az emlékezésből a jelenbe.

Példa: (szégyen-történet, lány)

A: A papa rákiabált az anyára, hogy ha most nem vered meg a Virágot, akkor én verem meg, igaz? Az anya is kiabált a Virággal akkor, mindenki kiabált, mi? Mert nagyon megijedtünk akkor, mi? Te meg szégyellted magad?

Gy: Most erről ne beszéljünk (elsírja magát)

A: Jó, akkor ne is beszéljünk róla tovább. Most is szégyelled magad miatta?

Gy: Mmmm.

A: Jól van, oké. Akkor ennyi elég volt, köszönjük szépen. Te nagyon okos voltál, hogy ezt elmondtad, én már nem is emlékeztem erre. Köszönöm, hogy elmondtad.

5.6. Az érzelem típusok és a nemek interakciója

Más kutatások is alátámasztották már, hogy az anyák a lányokkal elaboratívabbak (Fivush, 2005). A szégyen történetekben azonban azt láthatjuk, hogy a fiúkkal elaboratívabbak az anyák. Ennek lehet, hogy egyszerűen az az oka, hogy a fiúk általában aktívabb viselkedés mintázata miatt több olyan példa jut eszébe az anyának, amely normaszegő viselkedés kapcsán a szégyenről szól. A szégyen érzelemnek gátló funkciója van (Cole, Cole, 2006), és az anyák a fiúk esetében talán jobban ki akarják dolgozni ezt a funkciót. A szégyen így viselkedési kontroll eszköze lesz a szülő részéről. Az ilyen helyzetekre való visszaemlékezés közben pedig azért lehet magasabb az anyai elaborativitás, mert a szülő igyekszik jobban megértetni a fiú gyermekkel, hogy mi az a szégyen. Ebben az esetben az anyák jobban kibontják a történetet. Ugyanakkor a lányokkal szemben feltehetően azért lehet indokolatlan a szégyen történetek bővebb kifejtése, mert ők szubmisszívebbek és emiatt a szégyennel eleve jobban lehet őket kontrollálni. A fiúk kevésbé alárendelődőek, és ezért jobban kell azon dolgozni, hogy megértsék és átéljék a szégyent. Az anyák esetleg úgy látják, hogy a fiúknál ezt a viselkedés gátló eszközt jobban meg kell erősíteniük. Ezek a magyarázatok azonban azért tekinthetőek csupán tapogatózásnak, mert a korábbi irodalmak eredményei szerint nem eldönthető, hogy melyik nem érzékenyebb a szégyenre (Mills, 2005).

5.7. Kitekintés

Egy következő vizsgálatban érdemes lenne az intenciókat és az érzelemkifejezéseket külön megvizsgálni az anya és a gyermek esetében. Tehát, ha külön kezelnénk az anya és a gyermek megnyilvánulásait, feltételezhető, hogy más eredményeket kapnánk. Valószínűleg az édesanyák használnának inkább mentális állapotra utaló kifejezéseket, viszont az érzelemkifejezések esetében kiegyenlítettebb lenne, vagy a gyermekek javára tolódna el az arány.

Ezen kívül egy következő kutatásunk tárgya irányulhatna arra is, hogy összehasonlítsuk a magyar anyák negatív és pozitív visszaemlékezési stílusát más nyugati kultúrába tartozó édesanyákéval, Togoua és Keller (2011.) vizsgálatából kiindulva. Feltehetőleg a magyar átlag anyukák máshogy strukturálják a negatív és pozitív emlékeket.

6. Irodalomjegyzék:

Boda-Ujlaky J. E. (2014) : *A gelotofóbia kialakulásának, fennmaradásának és terápiájának szociálpszichológiai faktorai.* (egyetemi doktori disszertáció). Pécsi Tudományegyetem, Pécs

Bouchard, M. A., Lecours, S., Tremblay, L. M., Stein, H., Target, M., Fonagy P., Schachter, A. (2008) Mentalization in Adult Attachment Narratives: Reflective Functioning, Mental States, and Affect Elaboration Compared. *Psychoanalytic Psychology*. Vol. 25, No. 1, 47-66.

Bruner, J., Lucariello, J. (2001): *A világ narratív újrateremtése a monológban.* In: László J., Thomka B. (szerk.): *Narratív Pszichológia. Narratívák 5.* Budapest, Kijárat Kiadó, 131–156.

Cole M., Cole R. S. (2006.). *Fejlődéslélektan.* Osiris Kiadó, Budapest

Dr. Csányi I. (1976.) Peabody Passzív Szókincset Vizsgáló Teszt: PPVT. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1976/2.

Davidson, A. (2008) Mentalization, Narrative and Time – a qualitative study about psychological interventions in general practice. University of Copenhagen. PhD dolgozat.

Dunn J. (2006.) A Discussion of the Merrill-Palmer Quarterly special issue. *Merrill-Palmer Quarterly* Vol. 52 No.1

Farrant, K. és Reese, E. (2000) Maternal Style and Children's Participation in Reminiscing: Stepping Stones in Children's Autobiographical Memory Development. *Journal of Cognition and Development*, 1(2), 193-225.

Fivush, R. és Haden, A. C. (Ed.) (2003) *Autobiographical Memory and the Construction of a Narrative Self- Development Psychology.* Developmental and Cultural Perspectives. London: LAWRENCE ERLBAUM ASSOCIATES

Fivush, R., Haden, A. C., és Reese, E. (2006) Elaborating on Elaborations: Role of Maternal Reminiscing Style in Cognitive and Socioemotional Development. *Child Development*, November/December, Vol 77. Nr. 6. p 1568-1588.

Fivush, R.; Brotman M. A.; Buckner, J. P.; Goodman, H. S. (2000): Gender Differences in Parent–Child Emotion - Narratives Sex Roles, Vol. 42, Issue 3-4, pp 233-253

Fonagy P., Gergely Gy., Jurist, L. E. and Target, M. (2004). *Affect Regulation, Mentalization and the Development of the Self*. U.K: Karnac Books.

Harris L. P. (2006.) It's probably good to talk. *Merrill-Palmer Quarterly* Vol. 52 No.1

Hughes C., Dunn J. (2002.) 'When I say a naughty word'. A longitudinal study of young children's accounts of anger and sadness in themselves and close others. *British Journal of Developmental Psychology*, Vol. 20, 515–535

Keller H., Schröder L. (2013) Parent-child conversations in three urban middle-class contexts: Mothers and fathers reminisce with their daughters and sons. *Actualidades en Psicología*. Vol. 27, No 115, 49-73

Király I. (2002): Emlékező beszélgetések: Az önéletrajzi emlékezet fejlődésének nyelvi vonatkozásai, In: Racsmány M., Kéri Sz. (szerk.), *Architektúra és patológia a megismerésben*, Budapest: BIP

Lagattuta, H. K., Wellman, M. H. (2002) Differences in Early Parent–Child Conversations About Negative Versus Positive Emotions: Implications for the Development of Psychological Understanding. *Developmental Psychology*. Vol. 38, No. 4, 564–580

Laible D., Song J. (2006.) Constructing emotional and relational understanding: the role of affect and mother-child discourse. *Merrill-Palmer Quarterly*, Vol. 52 No.1

László J., Csertő I., Fülöp É., Ferenczhalmy R., Hargitai R., Lendvai P., Péley B., Pólya T., Szalai K., Vincze O., Ehmann B. (2013): Narrative Language as an Expression of Individual and Group Identity, *SAGE OPEN* 3: (2) pp. 1-12.

Mills R. (2005) : *Taking stock of the developmental literature on shame*. 25(1). 26-63. o. *Developmental Review*

Nelson, K. és Fivush, E. (2000) Tulving, E. (Ed); Craik, F. I. M. (Ed) *Socialization of Memory*. The Oxford Handbook of Memory. New York: Oxford University Press

Oatley K., Jenkins M. J. (2001.) *Érzelmek*. Osiris Kiadó, Budapest

Pines, M. (1995): The universality of shame: A psychoanalytic approach. *British Journal of Psychotherapy*. 11(3). 346-357. 350-351.o. IN Phil Mollon: *Szegyen és feltékenység*. Lélekben Otthon Könyvkiadó, Budapest, 2004

Dr. Pohárnok M. (é.n.) *A szülő-gyermek dialógusok szerepe a szelf-fejlődésben: A narratív ko-konstrukcióval kapcsolatos kutatások és klinikai vonatkozásaik*. Megjelenés alatt.

Pohárnok M. (2013): Az anyai érzelmszabályozás összefüggései az anya-gyermek narratív ko-konstrukció minőségével közös felidézési helyzetben.(konferencia-előadás) In: Vargha András (szerk.) *Kapcsolataink világa: Magyar Pszichológiai Társaság XXII. Országos Tudományos Nagygyűlés. Magyar Pszichológiai Társaság*, p. 213

Reese, E. és Sutcliffe, E.(2006) Mother-Child Reminiscing and Children's Understanding of Mind. *Merrill-Palmer Quarterly*, January 2006, Vol. 52, No. 1, pp. 17-43.

Saarni C., Campos J. J., Camras A. L., Witherington D. (2006.) *Emotional development: action, communication, and understanding*. In. Nancy Eisenberg (2006.). *Handbook of child psychology*. J

Sales, J., M., Peterson, C. (2003) Parental Reminiscing About Positive and Negative Events. *Journal of Cognition and Development*, 4(2), 185-209.

Thompson, R., A., (2006): Conversation and Developing Understanding: Introduction to the Special Issue. *MERRILL-PALMER QUARTERLY*, VOL. 52, No. 1 pp. 1-16.

Touqua P., Tulviste T., Schröder L., Keller H., De Geerc B. (2011) Socialization of past event talk: Cultural differences in maternal elaborative reminiscing. *Cognitive Development*. Vol. 26, 142-154

Van Bergen, P., Salmon, K., Dadds R. M. & Allen, J. (2009): The Effects of Mother Training in Emotion-Rich, Elaborative Reminiscing on Children's Shared Recall and Emotion Knowledge, *Journal of Cognition and Development*, 10:3, 162-187

Wood, D. J., Bruner, J. S., Ross, G. The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 0976, Vol. 17, 2 pp. 89 -100.

7. Mellékletek:

7.1 Statisztikai táblázatok:

7.1.1. Leíró statisztikák:

a) Anyai elaboratív stílus leíró statisztikái:

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
ELABREP_SUM	45	,80	27,88	5,2645	4,29687
ELAB., REP. HÁNYADOSA NEGATÍV TÖRT	45	,40	17,00	2,5091	3,09806
ELAB., REP. HÁNYADOSA POZITÍV TÖRT	45	,33	10,88	2,7554	2,15865
Valid N (listwise)	45				

b) Intencionális állapotok leíró statisztikái:

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT NEG TÖRT	45	1,00	43,00	16,8889	11,27391
MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT POZ TÖRT	45	,00	46,00	11,5778	8,53998
MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT ÖSSZESEN	45	3,00	64,00	28,4667	13,93263
Valid N (listwise)	45				

c) Érzelmek leíró statisztikái:

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
ELAB., REP. HÁNYADOSA NEGATÍV TÖRT	45	,40	17,00	2,5091	3,09806
ELAB., REP. HÁNYADOSA POZITÍV TÖRT	45	,33	10,88	2,7554	2,15865
expl_csel_neg	45	,00	13,00	3,6444	3,47822
expl_kat_neg	45	,00	15,00	2,4000	3,19374
imp_neg	45	,00	13,00	1,6889	2,44784
ex_csel_poz	45	,00	6,00	,6000	1,49848
ex_kat_poz	45	,00	5,00	,4222	1,03328
imp_poz	45	,00	8,00	1,7778	2,12013
Valid N (listwise)	45				

7.1.2. Normalitás vizsgálat:

a) Normalitás vizsgálat - érzelmi kifejezések és anyai elaborativitás

Test Statistics								
	ELAB., REP. HÁNYADOS A NEGATÍV TÖRT	ELAB., REP. HÁNYADOS A POZITÍV TÖRT	expl_csel_ne g	expl_kat_ne g	imp_ne g	ex_csel_po z	ex_kat_po z	imp_po z
Chi-Square	,956 ^a	,000 ^b	26,200 ^c	52,111 ^d	52,244 ^e	122,600 ^f	95,778 ^g	56,000 ^h
df	43	44	11	9	7	5	4	8
Asymp. Sig.	1,000	1,000	,006	,000	,000	,000	,000	,000

a. 44 cells (100,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 1,0.

b. 45 cells (100,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 1,0.

c. 12 cells (100,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 3,8.

d. 10 cells (100,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 4,5.

e. 0 cells (0,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 5,6.

f. 0 cells (0,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 7,5.

g. 0 cells (0,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 9,0.

h. 0 cells (0,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 5,0.

b) Normalitás vizsgálat – intencionális állapot-tulajdonítás és anyai elaborativitás

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

		MQE_arany_YN R	MQE_su m	YNR_SU M	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLA T NEG TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLA T POZ TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLA T ÖSSZESEN
N		45	45	45	45	45	45
Normal	Mean	1,4813	14,5556	13,9333	16,8889	11,5778	28,4667
Parameters ^a ,	Std.	1,32973	10,31670	9,73840	11,27391	8,53998	13,93263
^b	Deviation						
Most	Absolute	,230	,172	,174	,112	,129	,064
Extreme							
Differences	Positive	,230	,172	,174	,112	,129	,061
	Negative	-,198	-,131	-,087	-,079	-,091	-,064
Kolmogorov-Smirnov		1,546	1,152	1,167	,752	,864	,432
Z							
Asymp. Sig. (2-tailed)		,017	,141	,131	,623	,444	,992

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

7.1.3. Anyai elaborativitás kapcsolatai:

a) Anyai elaborativitás pozitív illetve negatív történetekben, Spearman korreláció

Correlations

			ELAB., REP. HÁNYADOSA NEGATÍV TÖRT	ELAB., REP. HÁNYADOSA POZITÍV TÖRT
Spearman's rho	ELAB., REP. HÁNYADOSA NEGATÍV TÖRT	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 45	-,086 45
	ELAB., REP. HÁNYADOSA POZITÍV TÖRT	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-,086 ,572 45	1,000 45

b) Anyai elaborativitás pozitív illetve negatív történetekben, összetartozó mintás T-próba:

One-Sample Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
ELAB., REP. HÁNYADOSA NEGATÍV TÖRT	45	2,5091	3,09806	,46183
ELAB., REP. HÁNYADOSA POZITÍV TÖRT	45	2,7554	2,15865	,32179

One-Sample Test

	Test Value = 0					
					95% Confidence Interval of the Difference	
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
ELAB., REP. HÁNYADOSA NEGATÍV TÖRT	5,433	44	,000	2,50907	1,5783	3,4398
ELAB., REP. HÁNYADOSA POZITÍV TÖRT	8,563	44	,000	2,75544	2,1069	3,4040

7.1.4 Anyai narratív stílus és intencionális állapot-tulajdonítás kapcsolata:

a) Anyai narratív stílus és intencionális állapot-tulajdonítás kapcsolata a pozitív illetve negatív történetekben

Correlations

			ELAB., REP. HÁNYADOSA NEGATÍV TÖRT	ELAB., REP. HÁNYADOSA POZITÍV TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT NEG TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT POZ TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT ÖSSZESEN
Spearman's rho	ELAB., REP. HÁNYADOSA NEGATÍV TÖRT	Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	1,000 45	-,086 ,572 45	-,243 ,107 45	,222 ,143 45	-,085 ,578 45
	ELAB., REP. HÁNYADOSA POZITÍV TÖRT	Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-,086 ,572 45	1,000 45	-,133 ,382 45	-,145 ,342 45	-,195 ,199 45
	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT NEG TÖRT	Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-,243 ,107 45	-,133 ,382 45	1,000 45	,083 ,587 45	,847** ,000 45
	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT POZ TÖRT	Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	,222 ,143 45	-,145 ,342 45	,083 ,587 45	1,000 45	,501** ,000 45
	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT ÖSSZESEN	Correlation Coefficient Sig. (2- tailed) N	-,085 ,578 45	-,195 ,199 45	,847** ,000 45	,501** ,000 45	1,000 45

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

b) Anyai narratív stílus (első képlet) és intencionális állapot-tulajdonítás a pozitív illetve negatív történetekben a szegmensek kontrollálásával (Parciális korreláció)

			Correlations				
			ELAB., REP. HÁNYADOSA NEGATÍV TÖRT	ELAB., REP. HÁNYADOSA POZITÍV TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT NEG TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT POZ TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT ÖSSZESEN
Control Variables							
SZEGMENS_SUM	ELAB., REP.	Correlation	1,000	,312	-,346	,153	-,298
	HÁNYADOSA	Significance		,039	,022	,321	,050
	NEGATÍV TÖRT	(2-tailed)					
		df	0	42	42	42	42
	ELAB., REP.	Correlation	,312	1,000	-,141	-,100	-,251
	HÁNYADOSA	Significance	,039		,361	,516	,101
	POZITÍV TÖRT	(2-tailed)					
		df	42	0	42	42	42
	MENTÁLIS	Correlation	-,346	-,141	1,000	-,571	,760
	ÁLLAPOTOK	Significance	,022	,361		,000	,000
	SZÓHASZNÁLAT	(2-tailed)					
	NEG TÖRT	df	42	42	0	42	42
	MENTÁLIS	Correlation	,153	-,100	-,571	1,000	,100
	ÁLLAPOTOK	Significance	,321	,516	,000		,519
	SZÓHASZNÁLAT	(2-tailed)					
	POZ TÖRT	df	42	42	42	0	42
	MENTÁLIS	Correlation	-,298	-,251	,760	,100	1,000
	ÁLLAPOTOK	Significance	,050	,101	,000	,519	
	SZÓHASZNÁLAT	(2-tailed)					
	ÖSSZESEN	df	42	42	42	42	0

c) Anyai narratív stílus (második képlet) és intencionális állapot-tulajdonítás a pozitív illetve negatív történetekben a szegmensek kontrollálásával (Parciális korreláció)

Correlations

Control Variables			MQE_sum	YNR_SUM	MQE_arany_YNR	MENTÁLIS ÁLLAPOTO K SZÓHASZN ÁLAT NEG TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTO K SZÓHASZN ÁLAT POZ TÖRT	MENTÁLIS ÁLLAPOTO K SZÓHASZN ÁLAT ÖSSZESEN
SZEGMENS _SUM	MQE_sum	Correlation	1,000	,183	,424	-,357	,172	-,297
		Significance (2-tailed)		,235	,004	,017	,265	,050
		df	0	42	42	42	42	42
	YNR_SUM	Correlation	,183	1,000	-,439	,360	-,146	,321
		Significance (2-tailed)	,235		,003	,016	,345	,034
		df	42	0	42	42	42	42
	MQE_arany_YNR	Correlation	,424	-,439	1,000	-,365	,061	-,394
		Significance (2-tailed)	,004	,003		,015	,692	,008
		df	42	42	0	42	42	42
	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLA T NEG TÖRT	Correlation	-,357	,360	-,365	1,000	-,571	,760
		Significance (2-tailed)	,017	,016	,015		,000	,000
		df	42	42	42	0	42	42
	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLA T POZ TÖRT	Correlation	,172	-,146	,061	-,571	1,000	,100
		Significance (2-tailed)	,265	,345	,692	,000		,519
		df	42	42	42	42	0	42
	MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLA T ÖSSZESEN	Correlation	-,297	,321	-,394	,760	,100	1,000
		Significance (2-tailed)	,050	,034	,008	,000	,519	
		df	42	42	42	42	42	0

d) Intencionális állapot-tulajdonság különbségei a pozitív és a negatív történetekben, összetartozó mintás T-próba:

One-Sample Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT NEG TÖRT	45	16,8889	11,27391	1,68062
MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT POZ TÖRT	45	11,5778	8,53998	1,27307

One-Sample Test

	Test Value = 0					
					95% Confidence Interval of the Difference	
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT NEG TÖRT	10,049	44	,000	16,88889	13,5018	20,2759
MENTÁLIS ÁLLAPOTOK SZÓHASZNÁLAT POZ TÖRT	9,094	44	,000	11,57778	9,0121	14,1435

7.2. Érzelmi kifejezések és anyai narratív stílus kapcsolata.

a) Spearman korreláció (első képlet)

		ELAB/REP NEG TÖRT	ELAB/REP POZ TÖRT	ex_csel_neg	ex_kat_neg	im_neg	ex_csel_poz	ex_kat_poz	im_poz
ELAB/REP NEG TÖRT	Corr Coeff	1,000	-,086	-,039	-,026	-,120	,073	,234	,070
	Sig. (2-tailed)	.	,572	,798	,863	,431	,634	,121	,648
	N	45	45	45	45	45	45	45	45
ELAB/REP POZ TÖRT	Corr Coeff	-,086	1,000	,130	,034	,040	,292	-,095	-,152
	Sig. (2-tailed)	,572	.	,395	,823	,792	,052	,535	,320
	N	45	45	45	45	45	45	45	45
ex_csel_neg	Corr Coeff	-,039	,130	1,000	,382**	,371*	,253	-,099	,073
	Sig. (2-tailed)	,798	,395	.	,010	,012	,093	,519	,632
	N	45	45	45	45	45	45	45	45
ex_kat_neg	Corr Coeff	-,026	,034	,382**	1,000	,153	,174	,236	-,052
	Sig. (2-tailed)	,863	,823	,010	.	,315	,253	,119	,734
	N	45	45	45	45	45	45	45	45
im_neg	Corr Coeff	-,120	,040	,371*	,153	1,000	,020	-,015	,336*
	Sig. (2-tailed)	,431	,792	,012	,315	.	,894	,921	,024
	N	45	45	45	45	45	45	45	45
ex_csel_poz	Corr Coeff	,073	,292	,253	,174	,020	1,000	-,023	,021
	Sig. (2-tailed)	,634	,052	,093	,253	,894	.	,881	,889
	N	45	45	45	45	45	45	45	45
ex_kat_poz	Corr Coeff	,234	-,095	-,099	,236	-,015	-,023	1,000	,091
	Sig. (2-tailed)	,121	,535	,519	,119	,921	,881	.	,553
	N	45	45	45	45	45	45	45	45
im_poz	Corr Coeff	,070	-,152	,073	-,052	,336*	,021	,091	1,000
	Sig. (2-tailed)	,648	,320	,632	,734	,024	,889	,553	.
	N	45	45	45	45	45	45	45	45

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

b) Parciális korreláció a szószám kontrollálásával

Correlations

Control Variables		ELAB/REP NEG TÖRT	ELAB/REP POZ TÖRT	ex_csel_neg	ex_kat_neg	im_neg	ex_csel_p oz	ex_kat_p oz	im_poz
SZEGMENS_ SUM	Corr	1,000	,312	-,078	-,104	-,062	,013	-,011	-,088
	ELAB/REP NEG TÖRT Significance (2-tailed)	.	,039	,614	,500	,691	,936	,944	,570
	df	0	42	42	42	42	42	42	42
	Corr	,312	1,000	-,011	,105	,108	,238	-,163	-,083
	ELAB/REP POZ TÖRT Significance (2-tailed)	,039	.	,945	,498	,487	,120	,289	,594
	df	42	0	42	42	42	42	42	42
	Corr	-,078	-,011	1,000	,454	,161	,099	-,075	-,066
	ex_csel_neg Significance (2-tailed)	,614	,945	.	,002	,296	,523	,628	,670
	df	42	42	0	42	42	42	42	42
	Corr	-,104	,105	,454	1,000	,199	-,046	,162	,026
	ex_kat_neg Significance (2-tailed)	,500	,498	,002	.	,195	,765	,293	,868
	df	42	42	42	0	42	42	42	42
	Corr	-,062	,108	,161	,199	1,000	-,080	,068	,457
	im_neg Significance (2-tailed)	,691	,487	,296	,195	.	,604	,659	,002
	df	42	42	42	42	0	42	42	42
	Corr	,013	,238	,099	-,046	-,080	1,000	-,062	,225
	ex_csel_poz Significance (2-tailed)	,936	,120	,523	,765	,604	.	,688	,143
	df	42	42	42	42	42	0	42	42
	Corr	-,011	-,163	-,075	,162	,068	-,062	1,000	,047
	ex_kat_poz Significance (2-tailed)	,944	,289	,628	,293	,659	,688	.	,764
	df	42	42	42	42	42	42	0	42
	Corr	-,088	-,083	-,066	,026	,457	,225	,047	1,000
	im_poz Significance (2-tailed)	,570	,594	,670	,868	,002	,143	,764	.
	df	42	42	42	42	42	42	42	0

c1) Az MQE/YNR aránnyal végzett korrelációs vizsgálatok negatív történetekben

Correlations			MQE_arany_YN	expl_csel_neg	expl_kat_neg	imp_neg
			R			
Spearman's rho	MQE_arany_YNR	Correlation Coefficient	1,000	-,056	-,218	-,102
		Sig. (2-tailed)	.	,716	,151	,503
		N	45	45	45	45
	expl_csel_neg	Correlation Coefficient	-,056	1,000	,382**	,371*
		Sig. (2-tailed)	,716	.	,010	,012
		N	45	45	45	45
	expl_kat_neg	Correlation Coefficient	-,218	,382**	1,000	,153
		Sig. (2-tailed)	,151	,010	.	,315
		N	45	45	45	45
	imp_neg	Correlation Coefficient	-,102	,371*	,153	1,000
		Sig. (2-tailed)	,503	,012	,315	.
		N	45	45	45	45

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlations			MQE_arany_YN	ex_csel_poz	ex_kat_poz	imp_poz
			R			
Spearman's rho	MQE_arany_YNR	Correlation Coefficient	1,000	,015	-,013	-,199
		Sig. (2-tailed)	.	,921	,930	,189
		N	45	45	45	45
	ex_csel_poz	Correlation Coefficient	,015	1,000	-,023	,021
		Sig. (2-tailed)	,921	.	,881	,889
		N	45	45	45	45
	ex_kat_poz	Correlation Coefficient	-,013	-,023	1,000	,091
		Sig. (2-tailed)	,930	,881	.	,553
		N	45	45	45	45
	imp_poz	Correlation Coefficient	-,199	,021	,091	1,000
		Sig. (2-tailed)	,189	,889	,553	.
		N	45	45	45	45

c2) Az MQE/YNR aránnyal végzett korrelációs vizsgálatok pozitív történetekben

d)1 Parciális korreláció az MQE/YNR aránnyal – a szegmensek számát kontrollálva – a negatív történetekben

Control Variables			MQE_arany_Y NR	expl_csel_neg	expl_kat_neg	imp_neg
SZEGMENS_SUM	MQE_arany_YNR	Correlation	1,000	-,117	-,100	-,070
		Significance (2-tailed)	.	,449	,517	,650
		df	0	42	42	42
	expl_csel_neg	Correlation	-,117	1,000	,454	,161
		Significance (2-tailed)	,449	.	,002	,296
		df	42	0	42	42
	expl_kat_neg	Correlation	-,100	,454	1,000	,199
		Significance (2-tailed)	,517	,002	.	,195
		df	42	42	0	42
	imp_neg	Correlation	-,070	,161	,199	1,000
		Significance (2-tailed)	,650	,296	,195	.
		df	42	42	42	0

d2) Parciális korreláció az MQE/YNR aránnyal – a szegmensek számát kontrollálva - a pozitív történetekben

Correlations

Control Variables			MQE_arany_YN R	ex_csel_poz	ex_kat_poz	imp_poz
SZEGMENS_SUM	MQE_arany_YNR	Correlation	1,000	,034	-,107	-,262
		Significance (2-tailed)	.	,826	,488	,085
		df	0	42	42	42
	ex_csel_poz	Correlation	,034	1,000	-,062	,225
		Significance (2-tailed)	,826	.	,688	,143
		df	42	0	42	42
	ex_kat_poz	Correlation	-,107	-,062	1,000	,047
		Significance (2-tailed)	,488	,688	.	,764
		df	42	42	0	42
	imp_poz	Correlation	-,262	,225	,047	1,000
		Significance (2-tailed)	,085	,143	,764	.
		df	42	42	42	0

7.3. a)-g) Intencionális állapot-tulajdonítás és érzelmkifejezések kapcsolatai történettípusonként

a) Szormorú történet

		Correlations			
		INTENCIO_SZOMOR Ú	imp_szo m	ex_csel_szo m	ex_kat_szo m
Spearman's rho	INTENCIO_SZOMOR Ú	Correlation 1,000	,314*	,576**	,664**
		Coefficient			
		Sig. (2-tailed)	,035	,000	,000
		N	45	45	45
	imp_szo m	Correlation ,314*	1,000	,631**	,378*
		Coefficient			
		Sig. (2-tailed)	,035	,000	,010
		N	45	45	45
	ex_csel_szo m	Correlation ,576**	,631**	1,000	,498**
		Coefficient			
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,001
		N	45	45	45
	ex_kat_szo m	Correlation ,664**	,378*	,498**	1,000
		Coefficient			
		Sig. (2-tailed)	,000	,010	,001
		N	45	45	45

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

b) Dühös történet

Correlations

			INTENCIO_DÜH	ex_csel_düh	ex_kat_düh	imp_düh
Spearman's rho	INTENCIO_DÜH	Correlation Coefficient	1,000	,751**	,642**	,461**
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,000	,001
		N	45	45	45	45
	ex_csel_düh	Correlation Coefficient	,751**	1,000	,760**	,661**
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,000
		N	45	45	45	45
	ex_kat_düh	Correlation Coefficient	,642**	,760**	1,000	,461**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	.	,001
		N	45	45	45	45
	imp_düh	Correlation Coefficient	,461**	,661**	,461**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,001	,000	,001	.
		N	45	45	45	45

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

c) Ijedt történet

Correlations

			INTENCIÓ_IJED T	ex_csel_ij	ex_kat_ij	imp_ij
Spearman's rho	INTENCIÓ_IJEDT	Correlation Coefficient	1,000	,502**	,726**	,453**
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,000	,002
		N	45	45	45	45
	ex_csel_ij	Correlation Coefficient	,502**	1,000	,507**	,301*
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,045
		N	45	45	45	45
	ex_kat_ij	Correlation Coefficient	,726**	,507**	1,000	,605**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	.	,000
		N	45	45	45	45
	imp_ij	Correlation Coefficient	,453**	,301*	,605**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,002	,045	,000	.
		N	45	45	45	45

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

d) Szégyen történet

		Correlations			
		INTENCIÓ_SZÉGYE	ex_csel_szég	ex_kat_szég	imp_szég
		N	y	y	y
Spearman's rho	Correlation				
	INTENCIÓ_SZÉGYE	1,000	,463**	,311*	,343*
	Coefficient				
	t				
	Sig. (2-tailed)	.	,001	,037	,021
	N	45	45	45	45
	Correlation				
	ex_csel_szég	,463**	1,000	,540**	,718**
	Coefficient				
	t				
	Sig. (2-tailed)	,001	.	,000	,000
	N	45	45	45	45
Spearman's rho	Correlation				
	ex_kat_szég	,311*	,540**	1,000	,355*
	Coefficient				
	t				
	Sig. (2-tailed)	,037	,000	.	,017
	N	45	45	45	45
	Correlation				
	imp_szég	,343*	,718**	,355*	1,000
	Coefficient				
	t				
	Sig. (2-tailed)	,021	,000	,017	.
	N	45	45	45	45

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

e) Büszke történet

Correlations			INTENCIO_BÜSZKE	ex_csel_bűsz	ex_kat_bűsz	imp_bűsz
Spearman's rho	Correlation Coefficient		1,000	,374*	,410**	,412**
	INTENCIO_BÜSZKE	Sig. (2-tailed)	.	,011	,005	,005
	N		45	45	45	45
	Correlation Coefficient		,374*	1,000	,477**	,260
	ex_csel_bűsz	Sig. (2-tailed)	,011	.	,001	,085
	N		45	45	45	45
	Correlation Coefficient		,410**	,477**	1,000	,267
	ex_kat_bűsz	Sig. (2-tailed)	,005	,001	.	,076
	N		45	45	45	45
	Correlation Coefficient		,412**	,260	,267	1,000
	imp_bűsz	Sig. (2-tailed)	,005	,085	,076	.
	N		45	45	45	45

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

f) Öröm történet

Correlations			INTENCIÓ_ÖRÖM	ex_csel_ör	ex_kat_ör	imp_ör
Spearman's rho	INTENCIÓ_ÖRÖM	Correlation	1,000	,327*	,085	,231
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	.	,028	,579	,126
		N	45	45	45	45
	ex_csel_ör	Correlation	,327*	1,000	-,104	,176
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,028	.	,495	,246
		N	45	45	45	45
	ex_kat_ör	Correlation	,085	-,104	1,000	,381**
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,579	,495	.	,010
		N	45	45	45	45
	imp_ör	Correlation	,231	,176	,381**	1,000
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,126	,246	,010	.
		N	45	45	45	45

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

g) Kíváncsi történet

Correlations			INTENCIÓ_KÍVÁNCSI	ex_csel_kív	ex_kat_kív	imp_kív
Spearman's rho	INTENCIÓ_KÍVÁNCSI	Correlation	1,000	,289	,229	,259
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	.	,054	,130	,086
		N	45	45	45	45
	ex_csel_kív	Correlation	,289	1,000	-,071	,301*
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,054	.	,641	,044
		N	45	45	45	45
	ex_kat_kív	Correlation	,229	-,071	1,000	,301*
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,130	,641	.	,044
		N	45	45	45	45
	imp_kív	Correlation	,259	,301*	,301*	1,000
		Coefficient				
		Sig. (2-tailed)	,086	,044	,044	.
		N	45	45	45	45

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

7.4. A székényről szóló párbeszédetek összehasonlítása a többi negatív érzelemmel

7.4.1. Leíró statisztika, t-próba

Group Statistics					
	székény v. nem	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
MQE	1,00	19	5,5263	3,30603	,75845
	2,00	21	4,9048	2,75508	,60121
MQR	1,00	19	1,2632	2,15618	,49466
	2,00	21	1,3810	1,85678	,40518
YNE	1,00	19	6,3684	3,53098	,81006
	2,00	21	6,5238	3,74992	,81830
YNR	1,00	19	3,0000	1,97203	,45241
	2,00	21	3,0952	2,42703	,52962
EVAL_m	1,00	19	3,2105	2,85927	,65596
	2,00	21	2,7619	3,38976	,73971
EVAL_c	1,00	19	,3684	,59726	,13702
	2,00	21	,6190	,92066	,20090
LEÍR	1,00	19	1,9474	2,04053	,46813
	2,00	21	3,3333	3,74611	,81747
szegmens	1,00	19	42,6316	18,64049	4,27642
	2,00	21	49,8095	23,17460	5,05711
ELABREP	1,00	19	4,5710	3,91188	,89745
	2,00	21	5,2792	5,63176	1,22895

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
MQE	Equal variances assumed	,268	,608	,648	38	,521	,62155	,95892	-1,31968	2,56278
	Equal variances not assumed			,642	35,214	,525	,62155	,96784	-1,34283	2,58594

MQR	Equal variances assumed	,015	,902	-,186	38	,854	-,11779	,63457	-1,40242	1,16683
	Equal variances not assumed			-,184	35,766	,855	-,11779	,63942	-1,41490	1,17931
YNE	Equal variances assumed	,010	,920	-,135	38	,894	-,15539	1,15500	-2,49356	2,18278
	Equal variances not assumed			-,135	37,931	,893	-,15539	1,15144	-2,48650	2,17572
YNR	Equal variances assumed	,641	,428	-,135	38	,893	-,09524	,70390	-1,52021	1,32973
	Equal variances not assumed			-,137	37,595	,892	-,09524	,69655	-1,50582	1,31535
EVAL_m	Equal variances assumed	,269	,607	,450	38	,655	,44862	,99725	-1,57020	2,46745
	Equal variances not assumed			,454	37,830	,653	,44862	,98866	-1,55311	2,45036
EVAL_c	Equal variances assumed	,813	,373	-1,009	38	,319	-,25063	,24832	-,75333	,25207
	Equal variances not assumed			-1,031	34,612	,310	-,25063	,24318	-,74451	,24326
LEÍR	Equal variances assumed	2,099	,156	-1,431	38	,161	-1,38596	,96859	-3,34678	,57485
	Equal variances not assumed			-1,471	31,504	,151	-1,38596	,94202	-3,30598	,53405
szegmens	Equal variances assumed	1,302	,261	-1,072	38	,290	-7,17794	6,69608	- 20,73345	6,37756
	Equal variances not assumed			-1,084	37,515	,285	-7,17794	6,62285	- 20,59090	6,23501

ELABREP	Equal	1,244	,272	-,457	38	,650	-,70821	1,54925	-3,84450	2,42808
	variances									
	assumed									
	Equal			-,465	35,729	,644	-,70821	1,52175	-3,79528	2,37886
	variances									
	not assumed									

7.4.2. Két szempontú független mintás variancia analízis

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable:ELABREP

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	132,781 ^a	3	44,260	2,038	,126
Intercept	1050,491	1	1050,491	48,360	,000
szégy_v_nem	17,080	1	17,080	,786	,381
nem	37,409	1	37,409	1,722	,198
szégy_v_nem * nem	87,757	1	87,757	4,040	,052
Error	782,007	36	21,722		
Total	1892,031	40			
Corrected Total	914,788	39			

a. R Squared = ,145 (Adjusted R Squared = ,074)

Estimates

Dependent Variable:ELABREP

szégy_v_nem	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
1,00	4,543	1,071	2,372	6,715
2,00	5,872	1,047	3,748	7,995

Estimates

Dependent Variable:ELABREP

nem	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
1,00	4,225	,980	2,237	6,213
2,00	6,190	1,132	3,894	8,487

3. szégy_v_nem * nem

pendent Variable:ELABREP

szégy_v_nem	nem	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
1,00	1,00	5,066	1,474	2,077	8,055
	2,00	4,021	1,554	,870	7,172
2,00	1,00	3,384	1,293	,762	6,005
	2,00	8,359	1,648	5,017	11,701